Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

Сердало

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советан Министрий Советан орган

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газета арадуьл 1923 шера дену ◆ ШОЛЖА, 4 ноябрь, 1972 шо. ◆ № 133 (5230). Мах 2 кап.

ДАЬКЪАЛА ХИЙЛА СОВЕТИЙ МЕХКА ТУРПАЛ БОЛХЛОЙ КЛАСС — КОММУНИЗМ ХЬАЛЪЕЧА ХЬАЛХАЛАТТА НИЗ!

(СИЙЛАХЬ-ЙОККХАЧА ОКТЯБРЬСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕВОЛЮЦИЕ 55 ШУ ДИЗАРА ХЕТАДАЬЧА КПСС ЦК ТIАЬХЕХАМАШЦАРА)

«Главнефтеснаба» болхлошна 122 квартира йолаш цIа хьалдеш ю Денисултанов ХIарона кулгал-ду каменщикий бригада. Октябрь бетта хьалдотта доладдьча цIен шоллагIа этаж чекхйоаллаш латт. СССР-н Нохч-ГIалгIайчен ав-тономин хьаьл 50 шу дузачу цIей-шта сийленца лакъьякхара соци-алистически ях йоаржевь къа-хьегача Денисултанова бригада хIара бетта план 130—135 про-цент кхочашъю.

Сурта тIа: (аьрдехьара аьтта-хьа) каменщикаш Косовцев Алексей, Колесников Федор, бри-гади кулгалхо Денисултанов ХIа-рон, подсобница Идрисова Умат, каменщик Мирзоев ШахIид.

Т. Артамова сурт.

СИГАЛЪЯХАЙ БАРХII СПУТНИК

ТАСС хоам

1972 шера 1 ноябре Советски Союзе сигалъяхийтай «Космос-528», «Космос-529», «Космос-530», «Космос-531», «Космос-532», «Космос-533», «Космос-534», «Космос-535» яха Лаьттан искусственни спутникаш.

БарххIе а спутник орбита тIа яьккхай цхьан ракетаноситело.

Спутникаш тIа оттаьй 1962 шера 16 марта ТАСС-о хьахлай-каьхча программага хьежжа кос-мически арена дIахо толлаш де лаьрхIа йола Iилман аппара-тура.

ЛаьрхIачарна гаргга гаргагIа йолча орбиташка гIолла лела бархIе а спутник юкъьанцара параметраш ухх тайпара а йолаш:

гобоаккха за — 114 минута;

Лаьттан тIехенна эгтара дуккагIа гаьна дьалача хана (апогеепа) — 1495 км;

Лаьттан тIехенна эгтара уллагIа гаргаенача хана (перигеепа) — 1375 км;

Орбита оагIора ластар — 74 градус.

Iилман аппаратурал совгIа спутникаш тIа латт орбиташ нийса йистара эша радиосистемаш, приборийн Iилман аппаратурал балхах йола дахнеш Лаьттан тIа Iочутелара эша радиотелеметрически системаш. Спутникаш тIа оттаьча аппаратура балх боармагIа бу.

Октябрьски вахте

ТIадоагIача шера дIадуврг-долча кa болча ялтаца лаьт-та оахара дика вIашгIехь-хьакха лел Шалела района «Южный» совхозе. Укх шера 500 гектар зиэбь аха езаш ба совхоза механизатораш. ХIаьта 1 ноябрь тIаккхоачаш цар аьхар 400 гектар. Укхала ала деза оаххаше а лаьтта хьа-деята. Дика толам ба из. Ох-хам дара ахаш лелдерашта юкъе аьржача социалистически ялье хьалхара моттиг тракто-ристашка Саламханов Гелане-гея Моллаев Султанагия а. Балха дийнахь цаI-ах норма кхочашъю цар. Шоай хьаьна-ла къахьегам Октябрьски цIей-на хетабу механизатораша.

Х. АРШМАТОВ.

Ялташ дIадийна баьлар Шалковской района колхоз-хой.

Агротехнически боьъоваш яххача бесса аьлача лаьтта 12 эзар гектара тIа дIадийра кIа, мукх, тека, хьийола культураши.

Балхаш къаьстта сийлен ди-кен чакхдаьхаз «Червленский» совхозен «Коммитерн» колхо-зен механизатораша.

План 1800 гектар йолча «Коммитерн» колхоза къахьегамхоша 2806 гектара тIа дIа-дийра ялташ.

С. ШАИПОВ, КПСС Шелковской райко-ма секретарь.

Укх денолша Грозненски № 1 йолча ТЭЦ-е болх бе ко-лааллйтар № 5 йола турбоге-нератор. Станце эгтара йоккхагIйола генератор я из. Цун мощность 10.000 киловатт я, города теплофикацена хий тергда агрегат.

Хьинаре къахьийгав генератор вIашагIйоллаш бригадира Нехаева кулгалдеча «Грозэнерго» монтажни балхеш де-ча коллективо.

Оттаьча хана хьалха чаккхдаьхад балхаш коммуни-стически къахьегама сийлен цIи лелаеча бригадас.

Денаш бийсанаш 15—20 тони кIор кхобе вIаштIехь-доггIа станце из генератор балха юкъейовлаярах,

Х. ВЕДЗИЖЕВ, № 1 йолча ТЭЦ-а смени начальник.

СУХАЛБЕ ЗЯБА ЛАЬТТА АХАРА

РЕЙД

ХIАНЗ тайп-тайпарча удобре-ненца хьаьн а деш зиэба лаьтта ахар бIаьсти ювча культурай лакха хьувкъам кхеба-ра мел лоархIаме да дика кхетаду «Красноармейский» совхоза кулгалхошеи специалисташеи. Цудухьа теркам тIабохийт цар агротехнически дикагIа йолча хана зиэба лаьтта ахара, из лаьтто дIа-дехача тайпара хьаьндара.

ПланагIа 1100 гектар зиэба лаьтта аха деза совхозе укх гураьх. Тхьаь иттлагIа октябрь тIаккхоачаш аьхар 900 совгIа гектар я. е аха дезачох 82 процент. ПланагIа диллача карел дуккагIа зиэба лаьтта ахха боахам бац районе.

Белгалдаккха деза зиэбь оахаш совхозе гусеничани вортIнех аьъ трактор мара йоацалга. Цхьабакъда, парех бизза пайда эц. Дийнахь а бус а шин сменагIа болх бу цар. ТIехкхоачашъю шоай сменни норааш трактористаша. 3,6 гектар аха дезача кIаране юкъера лаьркIача пхи гектар оах.

ЛерттIа йоакхо ю совхозе лаьтта хьаьндара. ХьалхагIа органически удобрени а йилле мара дац укказа оахам.

— Кхай тIа йилла органически удобрени оахам деш лаьтта кIала йола. ХIаьта Iаи замалаь бIаьсти тIаккхачалца лаьтта кIала уллаш ю дика хьаьиду лаьтта, — йоаз совхоза директора ю. Кучерявен-кос.

ХIанзале эзар совгIа тонн удобрени йиллай кхашла совхоза механизатораша. Кхы а ах эзар тонн йилла дага ба.

Кхыча тайпара да зиэба лаьтта ахара гIулахкаш «Горец» совхозе. Рейд е арадалалехьа района статистически управлене зиэба лаьтта ахарах 30 октябрь тIаккхачалехьа даьчох оттаьча сводкага хьежар тхо. Цу тIа белгалдаьккхадар «Горец» совхозе зиэба планагIа 3310 гектар лаьтта аха дезалгеи цунах 30 октябрь тIаккховчаш аьхар эзар гектар долгея.

«Горец» совхоза конторе кхаь-чар тхо. Совхози хертера агро-ном воацаш вар. Чудолх тхо совхоза хертерча инженера дехкараш кхочашдеш волча Ахмадов Хьамзата кабинете.

— Масса трактор я шун боалз-ме? Масса я зиэба лаьтта оахаш?

— Совхозе бIаь трактор я. Царех оахам дара пайдана а йолаш 20 гусеничани мара яц. — йоаз Ахмадов Хьамзата. — ХIана ца-рех зиэбь оахаш 16 мара яц. ХIаь-та лаьтта ахара кхыча организацешкара яйта С-100 маркех йола пхи трактор а лаьрхIача 20 я уж.

— СменагIа масса гектар лаьтта аха дезаш я совхоза тракторайя новкъостал ле аьккийтераши? — аьнна даьча хаттара нийса жоп дала хацар хертерча инженера.

Из а кхыдола а хаттареш тахка хьалхавоаг отделе доаз тхо. Цига тхоа кхет совхози шоллагIча отделене управляющи Духаев ЯрагIа. ШоллагIча отделене барзIнех ялх трактор я зиэбь оахаш. ХIаьта зиэба лаьтта аха совхоза новкъостал де яьлла С-100 марках йола тракторашна а эрригаш цу отделене я. Цхьабакъда, гучадолл уж аьнь мара йоацалга. Урус-Мартана райо-на МРО кулгалхоша зиэба лаьтта ахара, яйтаргъя аьнача кхаьнах цаI мара кхаьчанцар боахаме. ХIаьта совхоза хертерча инженера «мотташ» хиншлар шиъ яйтай. ТIехьагIа гучадаьлар зиэба лаьтта ахара мел тракторш ахкийтай совхоза хертерча агронома а цу хоашт хиннаьга.

— ШоллагIча отделене 800 гектар лаьтта да планагIа зиэба аха дезаш. Цунах хIанале 530 гектар аьхад, — дувц отделене управляющи Духаев ЯрагIа.

— Оахама кIала органически удобрени йоахийтай вай? — аьнна лаьттача.

— ХIанз а тоаса йолаяьц, — жоп лу Духаевс.

Контореры цхьоалагIча отделене доаз тхо.

— Зиэба мел лаьтта аьхах бригаде? — хетт оаха бригадирага Толгаев Ахьмадага.

— ПланагIа 1160 гектар аха езаш я. ХIаьта аьхай 900 гектар.— жоп лу бригадира.

Цо из аьлча кецдаьлар тхо. Района статистически управлене еннача сводка тIа 30 октябрь тIаккховчаш совхозе гIолла зиэба аьхар эзар гектар мара дац. ХIаьта цхьоалагIчеи шоллагIчеи шин отделене аьхар 1430 гектар да. Из сводка енна а ша' эи мара даьннадацар. ЦхьоалагIча конбре дар из.

— Малав шун зиэба аьхача лаьтта, кхыча балхашта учет еш вар? — хаттар дича.

— Бухгалтер ва. Бакъда, хIане из совхоза конторе отпуска ваьача кассира метта болх беш ва. Цунга да бригада деррига учет-не а отчетан а документаш, — жоп лу денна-мол.

Лоацца аьлча, 900 гектар зиэба лаьтта аьлад аьнна бригадира Толгаева еццача отчетах теша йиш йолаш дацар. Цудухьа уж факташ дIахо тахка дага долаш, кхоалагIча отделене дахар тхо.

Новкъа дIадолхаш шекара сенна чуэвача кхай йисте тхох кийтар совхоза хертера агроном Мукаев Сайди.

Цо дувцачох совхозе планагIа зиэба аха езар 2960 гектар мара яц. ХIаьта статистически управлене сводка тIа латта цифра 3310 гектар мичара еяй хацар С. Мукаевна. Цул совгIа зиэба тэар гектар мара лаьтта аьхалаи аьнна енна сводка а бакъаьа ецар Мукаевга лаьттача. Счеташна лаьрхIача 1374 гектар делар I ноябрь тIаккхоачаш зиэба аьха лаьтта. ШоалагIа лаьрхIача 1506 гектар эилар. ХIаьта цхьоалагIча отделене 900 гектар лаьтта аьхалга бакъдац. Цига 520 гектар мара аьхаш ца ахар бакъдале. Цу гIулакхаша гучадоаких совхоза хертерча специалисташта мича, масса, мел зиэба лаьтта аьхад, мича, мел техника я болх беш хоаш ца хилар.

Геттара во лел зиэба лаьтта ахара балдаш кхоалагIчеи йиълагIчен отделенешка. Шиина а отделене 100 гектар мара зиэба лаьтта аьхадац цхьоалагIа ноябрь тIаккхочаш. ХIаьта аха дезаш хила 1034 гектар да.

ПланагIа итт эзар тонн органически удобрени йилла езаш я совхозе зиэба оахача лаьтта. ХIанзалца цхьа граммаш йиллаяц. Из доккха кхоачамбоацар да.

— Лаьтта зиэба аьха даьннача тIехьагIа юлларгъя оаха органически удобренеш, — йоаз Мукаевс.

Хайра пайда лургбац аьлача лаьтта тIехьиэхьа йиллача органически удобрене.

Лоацца аьлча, зиэба лаьтта ахара боах эшшача тайпара хIама а дIаболабаьбац совхозе. Iа тIаккхача дукха ха йисаи. ХIаьта лаьтта гIорадаьчул тIехьагIа йиш хургъяц из аха. Цудухьа хIанз, шелал тIаккхачалехьа, деррига кхоачамбоацараш дIа а доахаш деррига низ тIебахийта беза совхоза кулгалхоша, специалисташа зиэба лаьтта аьха дакхдара.

«Сердало» газета рейдан бригада. К. КАРИАЕВ, Урус-Мартана района «Красноармейский» совхоза партхьона секретарь; Ш. ДАШАЕВ, Урус-Мартана района «Ленинская правда» газета редактора заместитель; М. ХАМАТХАНОВ, тха сиец. корр.

ПАРТИЙНО-БОАХАМА АКТИВА СОБРАНИ

Селхан г. Грозне политически просвещене ЦIагIа КПСС Нохч-ГIалгIай областной партийно-боахама актива собрани хилар. Цига дийцар «ГуIрин кхашкара балхаш наккхдахарин кердача юртбоахама шера кийчо яран областной партийни организацена хьалхашна латта декхараш». Цу хьакъехьа доклад йир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара С. С. Апряткина.

Доклад яьннечул тIехьагIа пренеех къамаьлаш дир ав. Г. Г. Самаркас — КПСС Шелковской райкома хьалхарча секретара, А. Ч. Осмаева — КПСС Шалински райкома хьалхарча секретара, И. А. Аванесова — «Сельхозтехника» республиканский объединене начальника, С. Селимханова — Гудермесски района «40 лет Октября» колхоза партийни комитета секретара, В. А. Янгульбаева — КПСС Нажай-Юрта райкома хьалхарча секретара, А. Кадырова — Надтеречни района «Озерный» яхача совхоза лелаеча совхоза бригадира, Е. В. Тумасова — республика мелиорацен хьи боахамен министра, А. С. Мержоева — Назрановски района «Экажевский» совхоза директора, К. С. Салтаханова — КПСС Грозненски горкома секретара, Б. Н. Якаева — КПСС Урус-Мартановски райкома хьалхарча секретара.

Укх шера пачхьалкхен планаш социалистически декхараш кхочашдара деррига низи оарцагIа хьа республика къахьегамхоша къахьегргхиларахи тIадоагIача шера дика кийчо ергхиларахи КПСС ЦК-аз тешаш лун долц письмо тIайийцар актива собране.

Актива собране балхах йола отчет кепатаха хургъя.

ТIЕХЬАДАХА ЙИШ ЯЦ

Шалела района «Джалка» совхозе Iай тусоцадаь кхоабаш 2300 бежан хургда, царех 1100 бетта етт а болаш. Цу дерригача хьайбашка йIайхача, сийрдача помещенешка Iа даккхийта деваш а кхоачамхилал доакъар хила дезаш а да.

Совхоза хертера зоотехник Гавмагомаса совхозе вола дукха ха яц. Альпийски дагIенашкара цIадоаладаь доахан дIа-хьа хийсо де заха вохаш сиха хар из. Цудухьа тха яъмаьл доаца хилар. Керторча зоотехника къамаьлага ладийгIача кхы сагота хила везаш хIама а дацар. Цхьабакъда, директора декхараш кхоачашдеш вола В. Е. Федорчук а волаш тхо фермашка хьежача, цар кулгалхоица, специалисташца, болхлошца къамаьлаш хиэча, тешача гучадаьлар гIулахх кхы тайпа хилар.

Дуккхьал цхьоалагIча отделене мара хьайбай помещенеш Iай кийчъяьйц. Укхаза помещенешта ремонт яьй, кхо арадоака транспортераш нийсин тоаяь яьхай, нaIараш йоахъяьй тоаь тIа а теха, кораша кизгаш техал, пенашта кIно техай.

Цу отделене ферме бригадира Исраилов Хьамзатец зоотехника Цехсурбаева Зарасх хийцар шоашка кхоабаш 700 бежан (царех 320 етт) хилара. 1 октябре дена хьайбаш тусоцадаь кхоаб. Цудухьа йоаккхаш йола шура хIанале 300 килограмм тIаккхийтта хилар белгалдаьккхар цар. Укхаза доахан дийнахь арадаьхе тоь-баьцийла доаллу.

— Укх шера 7700 тонн силос, 200 тонн сенаж, 320 тонн йох, 450 тонн ча Iалашдаьд оаха, — дувц цхьоалагIча отделене управляющи Ханаев Руслана. Иззал дукха доакъар тха отделене эгтара хьалха Iалашдаьд.

Хьайбай помещенеш Iап кийчъяь йоалаш латт совхоза кхоалагIча отделене а. Укхаза тоъал кхоачамбоацараш да совхоза кулгалхой бехкагIа дойцаш.

— Артезански гIув а яьнха дика хий даьккхад, — дувц цу отделене управляюще Кицаров ХIарона, — хинпровод а йилла хий хьайбай помещенешта дIатIа-хигара а цар чу автопеилкаш оттаяра а балхаш чакхдахара дукха сагота бац «Сельхозтехника» районашта юкъерча Курчалоерча объединенера болхлой. Уж балхаш даь мала бартба хIама а хоаш дац.

Хьайбай помещенешта ремонт яра, уж Iай хьайбаш кхаба кийчъяра гIулакхаш геттара эсала да шоллагIча отделене. Отделене управляющи вов. Зармаев совхоза прораба Мурдалов Iаьлийна бехк дIатIабехкаш ва. Нийш, хьаьш, наIараш тоаьяц, кораша кизгаш техадац, мух чухьекхаш латт уж дIаьха кхийш.

Цун фу бахьан да? Цун хертера бахьан да ферма специалисташ, профсоюзни организаци, отделене управляющи совхоза прораба деррига дагга хьежаш баьгIа хилар. Прораб ше-м малагIа дергда ца хоаш, болх сов дукха болаш ма хьувзий.

Ферме дукха да балхаш шоай низаца де йиш йолаш. Масала, кораша кизгаш тохыга, кхыдола балхаш.

ШоллагIча отделене укх шера Iангара даккха дезаш 800 бежан да, царех 500 етт а болаш. ХIаьта укхаза кхыниел йолча отделенешкарчул кIезигагIа Iаланцдаьд доакъар: 300 тонн йох, 200 тонн ча, 2000 тонн силос. Сенаж вIалла а кийчъяьяц!

ГIожача доакъара хIара аргIа, силоса хIара ор хьабаш кхабара хIара бетта дIаниййс а даь бокъонца расчет яь тоъаргдолаш да, яхаш, тешаве гIерт отделене управляющи Зармаев.

ШоллагIча отделене контораца а тракторни бригадаца а гаьна доаппаш хоргIа чакх а духлаш дохкалуш латта ча аргIа бIаоргалайча вIалла а тешаш управляюще дувцачох. Из ча аргIа дохкалуш латт, цунна гIулакх долаш цхьаккха а вац.

Халкъа тIаьхьожамхоша вIалла а теркалдац Iалашдаь латта гIожа доакъар малагIа хьале да.

Тхона хетачох, совхоза хертерча зоотехнико тоъаргдолча тайпара хIанззе'а дIанийсде деза деррига Iалашдаь доакъар, хьайбашта йоаггIача рационах доакъар даккхача хана царна эшаргдар а дахкаш доацачеи кагийчеи доахана дезача гIожача доакъара апгIаш хIанале къоастадаь номераш а оттаь белгалдинча бакъахьа да.

Райисполкома, юрта боахама управлене дикча бакъахьа дар фу аьлча, хьайбаш лерттIа кхоабаш Iангара даьхна новкъостал де специалисташ совхозе хьожабича бакъахьа ба, хьайбай боахача рентабельность лакхъе а даргара йоаккха продукци дукхагIа хилийта а ше декхарийла хилара тарро.

П. НОВАНОВ.

РСФСР РАЙОНИИ (ГОРОДСКОЙ) ХАЛКЪА СУДИЙ ХАЛКЪА ЗАСЕДАТЕЛАШ ХАРЖАРАХ ДОЛА

РСФСР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

РСФСР районии (городской) халкъа судий халкъа заседателий полномочий ха чакхъаларна дуладенна Советски Федеративни Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиумо СОЦАМ БУ:

1. Автономни республикай Лакхехьарча Советий Президиумаша, къахьегамхой депутатий краевой, областной, Московски Ленинградски городской Советий, автономни областий къахьегамхой депутатий Советий, къаьмий округий къахьегамхой депутатий Советий исполнительни комитеташа РСФСР районии (городской) халкъа судий халкъа заседателаш харжа хоржамаш долда 1973 шера январе - февралe.

2. 1970 шера ноябре - декабре хоржача РСФСР районии (городской) халкъа судий халкъа заседателий полномочеш РСФСР районии (городской) халкъа судий халкъа заседателий керда состав харжжалца йIаьхйойла.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатель **М. ЯСНОВ.**

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **Х. НЕШКОВ.**

Москва. 1972 шера 1 ноябрь.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМЕ

Укх денолша хиннача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума заседане дийцад республика культура учреждененаша СССР хьаьнал Нохч-ГIалгIайчен автономен 50 шу дизарга кийчо еш беча балхахи «СССР къахьегамхой депутатий Советий депутатий статусах» СССР Закон дIадовзийтара де дезарехи долу дешаш.

Хьалхарча дешах Лакхехьарча Совета Президиумо ладийгIар республика культура министра В. А. Титаева хьча доклада. Цу дешах лаьца содоклад йир халкъа образованена, культурни спортни йолча Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета массаьарча комиссе председателa В. А. Янгульбаева.

Республика Лакхехьарча Совета Президиумо белгалдаьа культура министерствас цун кара йолча учреждененеш «Советски Социалистически Республикай Союз хьаьль 50 шу дизара кийчо ярах» КПСС ЦК сопам кхоачашбеш цхьабола болх бaь хиналга.

Партийни организацеи къахьегамхой депутатий Советий исполкомашеи дагабаьнна вIаштIехь а яьха чIоагIйир юбилеешта кийчо яра де дезарий планаш, лохерча культурно-просветительни учреждененашта долча новкъостала эшаза кхгIоацача методически разработкаш, консультацеш, стендаш, витринайн схемаш яьхийтар.

Президиумо иштта белгалдаьа, дуккагIа йолча культура учреждененашка КПСС ленински къаман политика, парте XXIV съезда решенешта, вежарашка йолча союзни автономни республикашта карагIдаьнарашта пропаганда еш массово-политически культурно-хьетамеи балхаш деш коммунизм хьалъеча доаха толамаш хьахьокхаш дола стендаш выставкаш кийчъяь, парте ветеранашца, гражданских, Сийлаха-боккхача Даймехкан гIемай доакъашхошца вIашагIкхетара сайреш чакхйоахаш хилар, иштта кхыдола балхаш дир.

Укх шера ийс бетта республика юрташка бахача наха 1298 концерти спектакли хьекхад.

Цунна цхьана Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо белгалдир цхьайолча культура учреждененеи балха боарам хьалхашка латтача декхараша дIалехкача бесса лакха ца хилар. ХIана а эррига учреждененаша бувзаш шоай болх предприятешца, организацешца, учреждененаша пачхьалкхен планаш, заданеш тIакийца социалистически декхараш кхоачашдарна. Социалистически яхье карагIдуаларaш, производстве хьалха латтарай опыт лерттIа хьахьокхаш, цу гIулакха лаьрхIа кIезига пайда эц радиох, телевиденех, къахьегама листокех. Гойтара агитаце эсала хьахьокх коммунизм хьалъеча доаха толамаш. Гудермеса районе юбилеешта хетадь лозунгаш, плакаташ транспаранташ дац, радиоузел болх беш яц.

Ведана, Надтеречни, Шалела районий клубашкеи культура цIеношкеи, библиотекашкеи каргахь мала хилаш кулгалдеча болхлошца тIемек къахьегамеи ветеранашца дешa багIача кагархой вIашагIкхетараш, кIезига чакхйоах тематически сайренаш, лекцеш, беседаш, кхоачам болаш йоакхо ца гражданск обрядаш наха юкъе йоаржаярa, эсала бу Iилман-атеистически болх.

Цхьайолча районашка эсала вIаштIехьбаьккхаб кагархой художествени самодеятельносте юкъе оазара болх. ХIана йолаш йолча коллективашна а во бу болх, хIаьта цхьайолча клубашкеи культура цIеношкеи вIалла йоацаш а уж.

Дуккача культура учреждененаша йоагIача бесса йоакхо яц къахьегамхошта интернационални кхетам балара. КIезига чакхйоах книжкаш дешарий конференцеш, лекцеш, беседаш, халкъашта юкъера доттагIал чIоагIдаран, советски патриотизмаи пролетарски интернационализмаи дешах лаьца.

Республика Лакхехьарча Совета Президиумо белгалдаьа дукхача районийн городскойн къахьегамхой депутатий Советий исполкомий лоархIам сийлен цIейшта кийчо яра культура учреждененеи балха кулгаллеча кIезига хилар. Цхьайолча моттигашка болхлошна производственни бытовни хьашташ вIаштIехьдахаш. Гудермеса, Урус-Мартана, иштта цхьайолча кхыча районашка культура учреждененаш Iаш замалаь болх бе кийча яц. Помещенеш пайдана ца хилар бахьан долаш Урус-Мартана районе болх беш яц вовр) клуб.

Республика культура Министерствас доаггIача бесса тIаьхьожаи лоаттабац ший кара йолча учреждененаша мероприятий планаш кхоачашъяра, кхоачам болаш новкъостал дац царна юбилейна кийчо яра цар беча балха боарам лакхбара.

Цу дешах лаьца тIаийцача сапам тIа Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо республика культура Министерства декхарийла йир ССР Союз хьаьнал Нохч-ГIалгIайчен автономен 50 шу дизара кийчо езара тIахьа хоачамбоацараш дIадаха, культура учреждененеи деррига болх «Советски Социалистически Республикай Союз хьаьль 50 шу дизара кийчо ярах» КПСС ЦК-ас бен сопам кхоачашбара тIеберзабе.

Къахьегамхой депутатий районии городскойн Советий исполнительни комитеташта тIадиллад культура учреждененеи балха уйла дуккагIа тIаьхохийтилга, уж учрежденешта болхлошта производственни бытовойн хьаьлаш вIаштIехьдахара ланза даргдоацар делга, къахьегамхой депутатий районии, городской, юртий, поселкови Советий халкъа образовании культурни дешашта йолча массаьарча комиссеи болх тоабелга.

Заседане повестка шоллагIча дешах лаьца къамаьлаш дир Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретара юв. Г. В. Силонина.

Президиумо белгалдаьккхар, бархIаьлагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета IV сессе тIаийцача «СССР-е къахьегамхой депутатий Советий, депутатий статусах» долча СССР Законо дикагIа дола хьалаш хулийт депутаташа кхы а дуккагIа творчески болх бара, производственни общественно-политически вахаре, Советий решенеш практически чакхйоахача хана цар инициативе дегIайоалара.

Лакхехьарча Совета Президиумо моттигерча Советий исполнительни комитеташ декхарийла яь «СССР-е къахьегамхой депутатий Советий депутатий статусах» йола СССР Закон депутаташтеи берригача къахьегамхоштеи шера дIаховзийта. Закона пропаганда яра ленински еиарах, докладаш ярах, депутатийна вIашагIкхетарах, пенайоазонах, телевиденех, радиох, массови информаце кхыча средствах пайда а эцаш.

Президиума заседане чIоагIъяьй «СССР-е къахьегамхой депутатий Советий депутатий статусах» долча СССР Закон дIадовзийтара чакхйоахарийолча организационни мероприятий план.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума заседане вар РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума референт юв. И. И. Тимов.

ПАРТИЙНИ ВАХАР

ПАРТИЙНИ ДОКУМЕНТАШ ХУВЦАРА КИЙЧО Ю
ХIАРА КОММУНИСТА БЕХКТОКХАМ АЙБУ

Партдокументаш хувцара кийчо еча хана партийни комитето шийн теркам таханарча ден эгара лоархIамеча декхарашта тIаухийт. Уж декхараш КПСС ЦК майски (1972 ш.) Пленума решенешкара хьадоргIача практически гIуллакхашца айхха дувза а дуьйзаш чакхдоек тIа коммунисташа.

Май бутт чакхболлуш партийни актива совещане чIоагIйир партийни документаш хувцара кийчо еча хана чакхъяха еза мероприятеш. Цул тIехьагIа сонигача цехови партийни организацешка цу дешa лерань партийни собранеш хилар.

Кортг болаш къамаьл хилар № 2 йолча инженерно - технологически служба производственни гIуллакх лоттадеча база коммунистий собранешка. Цар шенхаштта дийцар технико - экономически хьокхамаш лаккайрах, къахьегамен технологически дисциплина кхоачашъярах, коммунистий производственни общественни вахарначен авангардни лоархIамах.

Цхьабакъде, цу деша лерань цьадцайолча цехови партийни организацешка собранеш чакхйоахача кхоачамбоацараш а хиннад. Из ала доагIа № 1 йолча районни инженерно - диспетчерски служба, «Бурунная № 1» буровой парторганизацеех.

Укхаза собранеш тIехьакьха чакхъяьхар, коммунисташа шерра дакъа лоацилга IалашдиXзар. Дале а, цу собранеша хьахьекдаь коммунисташа партийни документаш хувцара дувзаденна шоай декхараш ийса хьеталеш хилар.

КПСС майски Пленума решенеш кхоачашъяра хьакъедьа лоцерча звеньяшка бахча бIаха итог еш 14 августа коммунистий юкъара собрани хилар управление.

Цига белгалдаьккхар партийни документаш хувцара кийчо яра цехови организацешка хиннеча собранеша хIара коллективера коммунисташ фу уйлаш йолаш бах, царна малагIа новкъостал эш, кхычарна хьокхаме оттаде мегаргдолаш цар балха дьттув болаш фуд ха йиш хилийтар.

Август бутт чакхбалача хана партийни комитет хьежар цу собранешка коммунисташа тайп-на предложенеш замечанеш кхоачашъяра даьр фуд. Ала деза, 47 критически замечанех 39 хIанзале кхоачашъяь хилар.

Партийни документашта кийчо яра деча дукххача гIуллакхашта юкъе эгара доарxIамегIачарех хеташ лелалу оаха коммунисташта идейни кхетам балара дош. Цехови парторганизацешка вIашагIъехка болх беш я марксизма - ленинизма лардий школаш ддюья юкъхьанцара политшколаш яйди, КПСС истори Iомаду семинар, 8 коммунистически къахьегама школа, экономически семинар, «Экономикий производствана доалдара лардаш» Iомаяра юкъерча звеной болхлошта лаьрхIа шкъа «Экономически знаней лардаш» Iомаеча болхлошта лаьрхIа пхиъ экономически школаш.

Управлене начальник, партхома секретарь, кертера инженер Грозненски меxкдаьтта институтерча экономически семинаре дешаш а ба.

Политически экономически дешара сормгача звеньяшка дешаш 883 саг ва, цу даькъе 175 коммунист. Цул совгIа иттаж бола тха коммунисташ а болхлой а накхеpчек юкъерчея дешара заведенешка шоай знанеш лакхъеш ба.

Политдешара сете хIана хьалхара занятеш дика вIаштIехьаьнна чакхйоахаш я. Из бакъду цига беррагаш хIана бац дьнай ладувхIараш тIахиларом цар юкъача темаех лаьца шеpра къамаьлаш дарон.

Шерра балха юкъедоаладаьд оаха коммунистий отчеташка ладугIилга. ХIаьз 70 процент болча коммунисташа КПСС Уставо хIадеxараш кхоачаIидарах шоай новкъосташта хьалкашка жоп деннад.

Идейно - политически боарам хайра лакх на беш, общественни вахаре хьцнаре дакъа ца лоацаш, къахьегама дисциплина телхаеш болча коммунисташца партхома членаша лаьрxхIа къамаьлаш ду. Из шоаш деча хана шийгара лемоло гойта парте член шийх дувлача гIалатех дIакхетаве, коллективна къахьегамен общественни гIуллакхашцара цун бехктокхам лакхбе. цхьан дешаца аьлча, из нийсача новкъа ваккха гIерт уж.

Масала, буровой мастераша Н. Д. Гусаковцен Е. В. Толмачевцен аь беседаш цар шоаш кулгалдой хилара тарра ваха кхетам балара деттIа болх беш па хилара хетаь яо. Шоашта бьь болх цар нийса кхетабаьб. ХIанз шоай коллективашка шерра доаржадаьа цар кхетама болх бара гIулакх.

Дизелистаца Н. Ф. Никитяпен бурувлеттачуша М. М. Летниковцен даь къамаьл цар шоай идейно - теоретически боарам лакхбеш на хилапах лаьца дац. Цу хьакъехьа шоаш гIалат баьнилга мукъарло дир цар. ХIанз экономически школа ладуагIархой ба уж.

Коммунистий отчеташ, парехIоранеца е бIарччача группашца беседаш елга хIанз керда дааьна гIулакх дац. Бакъда, тахан партех лаьца еш йола беседаш, отчеташ шийн къаьстта чулоацами лоархIами болаш я. хIана аьлча хIаравар шийна хьалхашка кхь а доккхагIа дола декхараш оттаде а ше парте член хиларца доккхал деш санна цуник хьалхашкара бехктокхам айбе а дехкерцал веиль.

Цхьаболча коммунистий хьишр лакх ца дарал совгIа из йохдеш бола пролтина тха бозла кохцама хIанз а дIаIлалиаза я. Иштта дуа цхьабосапитта хана йолаш хадешла кхоачашъе езем еррига хIана яц аьнна поручанеш дIатIа а ехкаш дуккагIбараш цу гIулакха юстара латташ хилча. Партдокументаш хувцара кийчо еча хана вай лакхе дийна а, иштта хьацдола а кхоачамбоацараш къаьсга хьатучандыннад. Уж сиха дIададахара шоай низаш оамагIдаьккад коммунисташа, партайни организацеш.

Укх деношка КПСС Ленински райкома бюрос ладийгIар тха партийни комитето партдокументаш хувцара кийчо еш деш долчох лаьца. Из болх беш тхона кховгIдаьнна цхьадола дика гIулакхаш белгалдоакхаш санна йолаш долча кхоачамбоацарашта теркам тIебохийталга дIадийхар парте райкомо. Цига тIанйда сонаш кхоачашбаро тха коммунистий аьттув хулийтаргба кхы а чIоагIагIа кийчденна цу лоархIамеча гIулакха накъадкха. ХIаьта оаха укх шера беш бола беррига политически боахамаш бола ССР-ен Нохч - ГIалгIайчен автономен 50 шу дуза юбилейш къахьегама совгIаташца белгалъяхара тIабаьрзабаь ба.

В. БЕЛЕЦКИЙ,
Грозненски бурувлеттачa балхий управлена партхома секретарь.

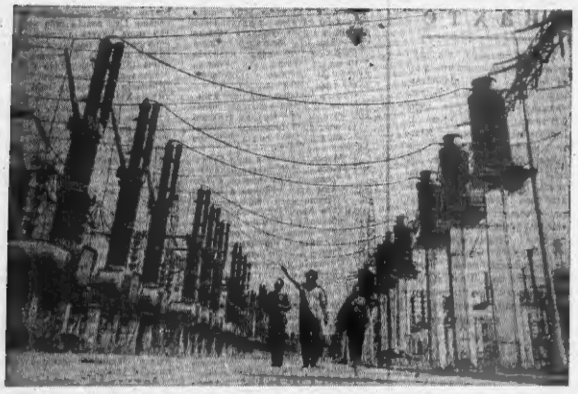

Азербайджански ССР. СССР хьаьь 50 шу дизара сийна шорра социалистически ахь яржай Ильича цIерагIча Али-Байрамлински ГРЭС-е. Юбилейни шу хьалдолалча деха Кура тIарча города энергетикаша итт миллион киловатт-сахьат совгIа электроэнерги ькккай планал совгIа.

Сурта тIа: Али-Байрамлински ГРЭС-а цхьан участка.

В. Пащенко сурт.
ТАСС фотохроника.

СССР ХЬАЯЬ 50 ШУ ДИЗАРГА

ЦIЕРА АЛАШ СЕЦАДЕР

Дукхаяшта бIаргадайнадац нахта кIалтара хьалъара хьиддеча мехкдаьтта кIешех але ийхаш. Цун тоогIам чу поплаш йолаго конструкцеш, йоагIае машинаш, Iалаьмате беника ж, бIешш атмосфераш йолча низе тIадеттеча деагоре милшар а боахаш, кIирнащe, беттаьша гIорбаьнно беагаш лett. Из Iалома нисо дош дола хетар да. ХIаьта цунца къовсам лоттабеш Iалаьмате дукха низаши рузкъен дIадода. ХIаьта алош ца леллайта йиш йоц бурвинашта! боксьешца ю дош кьоастадьараш советски специалисташ ба. Вай дуцар царагацьанна хургда.

Мехкдаьтта машиностроене Азербайджански Iилма - тохкама института кагар-сакагIа а хоададь 15 шу хьалхагIа чуьхе ваьлар Артур Расп-заде. ХIаьта тахан из ва — директора заместитель. Укх тIеххьарча ханнаьца нагаьсага йоазаш лцар цун цIи. ХIаьта сиэзиа даго я деашаш корреспондентав чугулбелар института, кепейеаоув дешарашта СССР Печчаьанхен премн хьожаьвела воккаь машиностроитель дIавоазийта дагахь. Шийн къонал цe юкаузалуш вар из (36 шу мара дацар цун цу хана), геттара кIоазига ваем бар це шийх бергбар.

...60-гIа шераш дойзденнача юкъе нараерзае йолааш яр Средни Азера, Казахстанера, Малхбузен СибарегIара Iалаьмате дукха мехкдаьтта доалле моттигаш. Эшаш яр тIоамашкарча дакхча доалашвеш дуьхаллехттолургйола мехкдаьтта урагIъетта низ бола кIеж юлакъуйалургйола оборудовани. Цун конструкции атта дедел вIащегIъбалар инстиута. Начальникалбо хьехавир цу балана тоxкамий балхa опыт Iоаль кийна Артур Расп-заде.

— Деннен бийсаннон 10 миллион кубически метрга кхоачаш газ ератташ а я, — йоах цо, — кIешаш. ДуккагIйолча хана Iалаьмате дойкий алаш да уж. Цудукха кьее езаш яр 500 — 700 атмосфер йола давлени юлакъбела могарlдолаш йола, еребеттача низа дуьхаллетта оборудовани. Из тешаме хиларал тийша я скважина яр меттел, цхьаза бIарччача мехкдаьтта доалеча моттига а кхел.

Йолаш йолча оборудовано параметраш алсамъяьхача кхоачам а ба, дош къоастадаь а деннал аьнна кеталора. Цхьабакъда, укхаза кIара детань шийн лоарxIам болаш хила езаш яр. Цул тIехьагIа, опытни модель миштай а хьена, «Беррикадь» яхача волгоградски заводе 1969 шера цхьатарра арахеца йолайкр 700 атмосфер давлени лоалуш йола установкаш. Цар характеристика тIа дIаяздаь лett: «...скважиний бригадашта тешаме герметизаци е гаранти лу, чоалзаеча хьалашка буруе тоxача хана скважина тIахьожам лоттаборен управлени ярен даькъара еррига технологически операцеш оперативно кхоачашъе йиш хулийт, комплекса ерригача элементашта гаьннара управлени елга Iолашдуь».

Практически цун маIан фуд аьлча, из да, кIеж йоагIилга тайтара комплексана 10 секунд тоьаш хилар. Аракийцача хьалхарча шерре а кхыча мехкашко дIааьийтар 30 установка.

— Аз лаьрхIа эгара керттердар, — йоах дIахе Артура, — санна лett аьлча, из лett, тхо, машиностроителаш, геологаштен мехкдаьттахоштен тIехьекхийна ца Iеш, царна вIашага хьалгадуьла а дIааш хиларов. МоллагIа машинаш кьахелладаругьа заган конструктерга. Цхьабакъда, декхар уж шоай ханнахьа мехкдаьтта доаларий кара кхачараш лett. Дуxхьал из дош да оаха института коллективна уйла тIаерзаер а.

ХIанз шаьре гуш да, советски мехкдаьтта дахара кхоаке СибарегIани Къилбаседени мехкдаьтта доалача бIаьхийча моттигех тийша хилар. Цу районашка Iалаьмате бирсача хьалашка бола бе беаш кул наькен машинийн цигара температураш массазарче сверягa лоа ца а луш, лохх, резийе низга Iоакъинг санна оьтaлуш хул. Институто заводашца цхьена эргабеагаш тоа а ю, дуккагIа ера а хец чIоагIа шелал лоалуш йола машинаш. СибарагIени Къилбаседени мехкдаьтта промыслашка шоаш дика хилар хьакъекхад фонтенни арматура, «твезни алфибеш» оамареша — тайге, ушаллийла гIолла атта лелалуш а хаоттам миччa бесса бале а, скважинаша хадданa болх белга Iалашдош а йолча, скважинашта ремонт яра лаьрxIача агрегаташа.

Хоаш ма дарра, континентальни шельфа ченаш такха йолалуш я Советски Союз. Цу гIулакха хьеш я буруе детта тайп-тайпара хи тIе лела установкаш. Цу лоархIамеча гIулакхе юкъе институто лоаца декъе — 200 метр кIоаргача хи кIал задданза бола булургболаш йола бертигерен арабаттача низе дукьаьлоттаен оборудовани хьаяр.

Цхьайолча заводашка азербайджански форда гIарча промыслашта хIанзале а хьее йолаьй хи тIара буровой. Цу установке скважинашта цемент хьоаха оборудовани а иштта институто кийчъеьй.

«Люсеат» яхача французски фирма теркам тIабахийтаб азербайджански Iилмахой балха. Барт вIаштIехьбеьккхаб кIеж еттача скважинаштен хIаьта иштта форда юкъе буруе деттарен эша оборудовани цхьена къе а хьегаш хьаяра йьагIехьа.

Укх гаргарча шерашка институто лерхIараш миштa кхетаду Iилман балга директора заместитель волча Артур Расп-задес?

— Газ йоаллеча моттигех пайда дикагIа эцара къьстта шийн тайпара арматура хьаяхa яргьац. Балкий шоллагIа участок—кIоаргачен тIеxкIоарганен скважинашта ремонт яра низ бола дIа-юкъа лела дукха мукъ нийбу агрегаташ хьанхоллар. Буруе тохача метте укх тайпе скважинаш тIа-тIа дуизагIа ю. Цудукъа кхетадеш ме дарра, тоxкамаш ениду оаха. Хьаеь йоалаш лett 80 тонн гага кханчайца мукъ нийбу дIа-юхе лела агрегат.

Кандидатски диссертаци хIана оттань ваьннев Расп-заде.

— Цхьабакъда, тIеккьара тIадам еттабелга цхьанкха дийча а вIаштIехьдалаш, — мукIарал ду Артура. — Эшаш йола материал ьагуьльяь вIашагIтохан ьанкар морга. ХIаьта а, цу балха тIа буруе детташ скважинаш яаpa эгара нердагIча метода идея дIааьохкилга лоарачк. Цун маIан сенна lett аьлча, из lett, буруе тохача хинна тIоаний лоттаниех боле хоам лакха хьалтелаш хиларах. Автоматически дIачуэ из остёме мал мукъ тIабулларгба къьестадеш, тIоа «тебара» хилaнза эргйоацача оттaлаш юлача еоачале массе тобоаних, цун удельни дозал, дуьтал меллай белгалдеш йолча вычислительни машинашка. Цу тайпара буруе детта комплекс хьаяр сейн еазарех 15 шу гарга ха аз дIаенна. Бола бола йистобанара маIан долаш да.

Рехим АГАЕВ,
АПН корреспондент.

«СЕРДАЛО»
БеIа шо, 4 ноябрь, 1972 шу.

ЦIЕНХАШТТА ТОАБЕ БЕЗА БОЛХ

КПСС Грозненски горкомо халкъа тIахьожама организацех машинаньъашкарча вагонех бизза пайда эцийтара лакхбу боахамий кулгалхошта тIалатта бехктокхам. Грозненски машинаньъа узлашка хIара дийнахьа бускмукъ тIабoлаш йола бIаьш вагонаш хьакхоач. Царех ах совгIа араш подъездни машинаньъашка лаьт. Вокъе мукъ хийц Грозгера хIара дийнахь дIайоахийт юкъера лаьоxIача бIаь совгIа вагон. Цудухьа вагонашта регулировка яра машинаньъалой декхарийла ба дийнахьа бусп 150 вагон Iоьассань кхыча станцешка дIаяхийта. Яьсса вагонаш дIакхийтара заланеш машинаньъа уставаа хьежжа хьалхарча еригIа кхоачашъе езаш я.

СССР-ен Нохч - ГIалгIайчен автономен 50 шу дузача юбилеашта сийленца накъьахьара къахьегама вахте еттача промышленни предприятей коллективашаарахеца машинаш, оборудовани ейгачек кхачанни промышленноста изделеш, гIишлой материалаш кхийола продукци дентаса-денга дукхагIа хул. Из еррига продукци шийн ханнахьа потребителашка дIакхачайтар боккха лоархIам болаш гIулакх ца. Цу даьлъе боккха бехктокхам тIалатт машинаньъа транспорта болхлошта. ДукхагIа халкъа боахама мукъ машинаньъашка тIолле дIа-юха цьу. Цхьабакъда, вай машинаньъа станцера вагонаш шийн ханнахьа Iо ца йоассар бахьан долаш ханнахьа дIаяхийташ дIахкa езаш йола вагонаш. Цудухьа кийча продукци дIаяхийта езача промышленни предприятешта дукха хелонаш нийсду.

Укх тIехххьарча шерашка керда вагонаш цистернаш арахецарал сихагIа дегIаух вай мехка грузооборот. Цудухьа хIара машинаньъа коллективана хьалхашка латта кертттера декхар да вагонех бизза пайда эцар. Мукъ тIаботташ тIера Iобоаккхаши шар йоаккхаш йола ха кIезигъяр, царна мукъ дукхагIа тIаботтар. Уж я халкъа боахама мукъ хьовзам ца хулийтаи дIа-юха бахьара йола керттера резерваш.

1972 шера хьалхарча ийс бетта хIара вагон мукъ тIаболаш сеца лаьттай нормагIа йоагIачул 2,1 сахьата. Цу юкъа мукъ тIаботташ е тIера Iобоаккхаш нормал совгIа сеца лаьттай массех бIаь эзар вагон. Нагадьа санна хIара вагона шийн ханнахьа мукъ тIабеттача е тIера Iобаьккхача цу юкъа вIаштIехьдаргдар 50 эзар вагонаца мукъ дIабахьийта. Цар дIахьоатбар цхьа миллион тонн халкъа боахама мукъ.

Дукхьал укх шера хьалхарча ийс бетта мукъ тIаболаш нормал совгIа поездаш сеца латтар бахьан долаш Грознерча машинаньъахошта гоподерча тайп-тайпарча организацешка дIатекха ахча 445 эзар сом да.

Укх тIеххьарча хана Грознерча станцешка подъездни машинаньъашка мукъ хаппахьа тIера Iо на баккхар бахьан долаш 500—600 лахоа Iайна шоттигаш хул. Цун кертера бахьан да городелча цхьайолча промышленни предприятей, кхыча организаций кулгалхоша из болх тесса лелабар. Шоай ханнахьа шоашта хьакхаьча мукъ вагонашта тIера Iобоаккхаргболаш гIулакх вIаштIехьа на даккхар. Мукъаш тIадолаш вагонаш сеца латта хьаьнахьа бахьан да цхьайолча организаций кулгалхоша бийсанна вагонаш йоассайргйолаш гIулакх вIаштIехьа ца деккхар. Царех я «Чечингсельстрой» треста УПТК (н. Зебнов), Новогрозненски ТЭЦ-а СУ (н. Иванов), НГНПЗ (н. Мельниченко), СМП-131 (н. Яхура), гортопсбыт (н. Львов), кхийола организацеш.

ДIадахча шера бийсанна бола беш вагонашта тIера Iобоассабем хинна мукъ 20—30 процент хилача укх шера бийсанна 5—10 процент мара яц. Царех я «Чечингушснаба» Универсальни кьойгора (нн. Кудрявцев Новиков), Артемовски элеватор (н. Валиев), лаькъа продуктай управлене вадбаза (н. Ахмадов), консервни завод (н. Леттерев).

Цхьайолча организацеша шоашта хьаxхаьча мукъ вIалле тIера Iо ца я боаккхаш машинаньъашка латташ дукха за йоаккх царна мукъ бахьаш хьакхача вагонашта. Цу организацеех я ацетонови завод, «Сельхозтехника» объединене Заградниски база, СМП-131. Царех цхьайолча организацей цхьа вагон юкъера лаьрхIача мукъ тIаболаш 4,7 сахьата мара латта йиш йоацача 60—65 сахьат доаккхаш моттигаш нийсду. Уж санна йолча организацей бахкагIа Грозненски машинаньъа отделеней мукъ тIаботтара дIа на луш йисаь 10955 вагон. Цхьайола вагонаш Iойоассаь на йоалаш хьо бутт боаккхаш моттигаш нийсду. Из иштта хилар гучадаьккхар Заводской районни халкъа тIахьожама комитето. Цу тайпара йолча организацеех я радиотехнически завод, Грозненски автокомбинат, кхийола предприятеш. Дукхача хана мукъ тIера Iо на боаккхаш лоаттаю вагонаш макаронни фабрика, горплодоовощторга, хлебокомбината кхыча организаций коллективаша.

Цунца цхьана Грозненски станцера кулгалхоша а лаьгIбалийтаб вагонех дикагIа пайда эцара лоаттабу къовсам. Вагонаш хьакхачарах ханнахьа информаци лац предприятешка. Грознерча станце, погрузо - разгрузочни дистанце, автокомбината кулгалхошта юкъе буваам бац. Вагонаш сихагIа Iобоассаяра социалистически ахь йоаржаьян.

Уж кхоачамбоацараш цIендаь дIа а даьхa вагонашта тIера мукъ сихагIа Iобоассабара, вагонех бизза пайда эцара еррига шоай токонаш оамагIъяха декхаранйла ба предприятей кулгалхой, партийни организацеш.

М. ПЛЮЩ,
КПСС Грозненски горкома инструктор.

ВАСХНИЛ сессе болх чакхбаьккхаб

Юрта боахама даькъе болх беча Iилма - тохкама учрежденей беррагача Iилмахой - аграрникий лоархIамегIара декхар — болаш йолча резервах бизза пайда эцара, доакъеций база дегIайоалахьан чIоагIъяра доакъараш дикагIа кийчдара колхозаштен совхозаштен на могга новкъостал дар. Иштта оттадаьд 2 ноябре Москве чакхъяьннача В. И. Ленина цIерагIча юртбоахама Iилмай Еррига юзашн академе сессе сондак тIа.

Юрта боахама даькъе болх беш бола беррига Iилмахой сессе тIахийхар юрташкарча къахьегамхошта, укх шерарча аьттув боацаш нийсденнача хоттама хьалел хиннар теркал а деш, практически новкъостал дара. Мехка кертерча юртбоахама зонашка доаккъарац дахара шийча а сессе къоабалъяь тIанийцача а рекомендацеша колхозаштен совхозаштен новкъостал дерга доахан Iалгара дахара, вердача юртбоахама шера кийчо яра.

Цунна цхьана ВАСХНИЛ сессе дийхар, йисагIча пхе шера плано хьайбай боахам дегIабоалабеш оттадьча бехктокхамеча декхараша кIадех йийцача проблемах лаьца деш дола тохкамаш дIахо дегIадоаладелга.

ВАСХНИЛ сессе дакъа лаьцараша КПСС ЦК-ана Советски правительстване дош делар, хьайбай боахам дегIабоалабара парте XXIV съездо яь решенеш толаме кхоачашъяра Iилмахоша шоай беррига низаши знанеш тIайохийтаж хиларах.

(ТАСС корр.).

ОФИЦИАЛЬНИ ОТДЕЛ

ТОАДЕ СЕВООБОРОТАШ ЮКЪЕХУВЛИЛГА

Дукха ха йоалаш Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совето дийхар республика колхозашкахе совхозашкахе севообороташ юкъейоалаеча хийлуча вIешкалттарга кхоачамбоацараш доаш дош. Республика Министрий Совета сецан тIа белгал ма декабрь, 1972 шера 1 август доатIакхоачаш севообороташ 380,8 эзар гектара тIа юкъейоалаьй 104 боахамe.

Севообороташ юкъейоалаьй «Грозвине», «Консервкладовоец» объединеней деррагача боахамаша, «Скотопром» треста совхозаша, республикански юртбоахама адмтин станце.

Дукхача боахамаша караерзаьй юкъейоалаь севообороташ. Царех я Наурски района «Терский» совхоз, «Россия» яхен Ленина цIерагIа йолен колхозаш. Урус-Мартана района Мичурина цIерагIа йолен «Гойтинский» яхен совхозаш, МагIалбика района «Кавказ» яха колхоз, кхыараш а.

Цхьабакъда, республике хIана а дукха да севооборотам юкъейоалализа а уж караерзае дIадолададлазза а дола боахамаш. Колхозашкен совхозашцен юкъейоалаьча 390 севооборотах хIана бакъьнца караерзаьр 152 мара яц.

Из болх къаьстта во лелаьу Шела, Ачхой-Мартана, Сунженски, Гудермесски районашка. Цу районий деррагача боахамашка хIана дац аьнна техкаду севообороташ йолча кхай декоеш, кхай истори тIадола книжкаш леладац, культураш кхашка а на юрт участкашка вахь бригадашта севообороташ а тIа на чIоагIъеш лаьтта тIачIоагIхув, наькъаш, кхашера станань гидротехнически сооружении хьаьхад, хинен михен ярзеца лерттIа кьовсам лоттабац.

Масала, Грознойски района «Ермоловский» совхозе лаьтта лелладара оттадаь хина проектно-сметни документаци йоадеад, севооборотий истори тIадола книжкаш лелдац, севооборотий доалоеш малагIаш да ховш дац. Укхаза юкъейоалаьча ших севооборотах цхьаккха а караерзаьяц.

Гудермесски района «Дружба» совхозе 1966 шера юкъейоалаьй севообороташ. Иттех из севооборот мара караерзадаьяц. 1966 шера дена 441 гектар керда лаьтта карадерзаде дезача 40 гектар мара карадерзадаьдац цига, 35 гектара тIа хьуна ендаш дIадоагIа дезача хIанз а 16 гектара тIа мара дегIадан.

Ачхой-Мартана района «Лермонтовский» совхозе 1964 шера юкъейоалаьй севообороташ, хIаьта проектагIа 1970 шера уж караерзадьяха езаш я яр. Цхьабакъда, 1971 шера а севообороташ йиссоеш болабевнабац цу боахамо.

Севообороташ караерзаелга цу тайпара во дац Шелковски района Ленина цIерагIчен «Червленский» колхоз, совхозаш, «Терекский», «Аргунский», Грозненски юртий совхозаш, Ленинен XIX партсъездан колхозашкара кIиошкара. Сунженски района деррагача боахамашка. Юкъейоалаь севообороташ караерзаьяц «Грозвино» объединене «Скотопром» трестен цхьайолча боахамо.

Севообороташ караерзаелга сиха дола лоархIаме начальникий гIулакх сецца во дел боахамий районисполкомий кулгалхоша, специалисташа тесса дитарах.

Севообороташ караерзаелга болх во лелаш баьнна дукха лаьтта дов. дIайийна культураш дика хьувхъаяь, хьайбан продуктивность лаxлу, проектно-изыскательски балхаш мара дIутийт дукха пачхахьалкхе ахча, аьнна белгалдоаххь сенна тIа.

Севообороташ караерзаяра тIахьожам лоттабе боалча къахьегамхой депутатий районни, городской, юртий, посёлкой Советий исполнительни комитеташа дерттIар цIенхашта хьалехоа колхозий совхозий кулгалхошкара, лаьттах доза пайдахоьтачоставе тхьалдарех гIулакхаш тIара пах бехктокхама езара кхимен ноаьта означa бехъонах леттIа пайда эцаш.

Из лоархIаме болх тесса битаб юрта боахама Министерства а, «Росгипрозем» институте Нохч-ГIалгIай отделене колхозаштен совхозаштен деттIача тайпара новкъостал дац севообороташ караерзаеча.

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совето юрта боахама Министерство, совхозий, «Грозвино», «Консервкладовоец» объединенеш, «Скотопром» трест, къахьегамхой депутатий горисполком. районни Советий исполкомаш декхарийла яьй севообороташ юкъейоалараш уж караерзаяра тIехьа лоттабу тIахьожам чIоагIбе.

Райгорисполкомий, юрта боахама управленей начальникий, инженерий, - землеустроителий севообороташ караерзаялаях тIа йолча чакхьяхара хьалхара бехктохам лакхбе беза. Колхозаштен совхозаштен нийса леладе дезa кхай севооборотий истори тIадола книжкаш.

Райгорисполкомий, юрта боахама управленей начальникаш, совхозий колхозий кулгалхой декхарийла бай севооборотий кхай доалоеш юхаметтаоттаде.

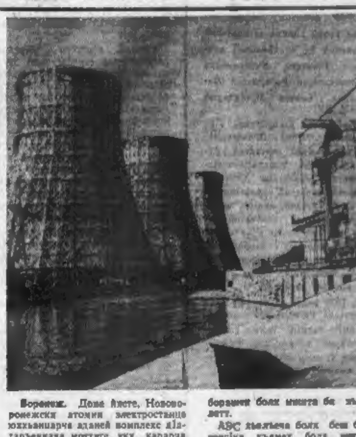

Воронеж. Дона йисте, Нововоронежски атомни электростанце юххьанцарча аданей комплекс дIатаръеннача моттиге, укх карарча пятилетке урагIъахай кхоалагIчен йиълагIчен энергоблокий керда корпусаш.

КхоалагIча энергоблоко, ханал ах шу хьалхагIа проектни низага а кхаьча, иекка хIаналe а миллиард киловатт-сахьат совгIа электроэнерги еннай.

Укх деношка керттера уйла тIахийтай 440 эзар киловатт низ болча йиълагIча энергоблока. Из болх бе йолаяйийтарна АЭС-а беррига низ цаIа ахн миллион киловаттага дIакхоачаргба. Укхаза оборудоване ерригача системашта цхьатарра тохкам беш, реактора управленен лораярен система нийсъеш, ерригача узлашен приборашен болх миштa ба хьежаш летт.

АЭС хьалхьеча болх беш ба 30 совгIача къамех бола монтажникаш. Опыт хьаьна Дона йисте уж мехка тайп-тайпарча республикашкара яха ца Iеш, доазол дехьара а.

Оборудовани тахкаран эргйоахаш тоаярах йола база а гIишлошкейе энергетически йолаше тоьаьла йола кадраш уйчъю центр а хинна дIаэттай, Дона тIара атомни гигант.

СССР хьаьь 50 шу дизара бIаргбоагIача тайпара даккхабайтар дукха аь а лелаеш, гIишлошхоша дош деннад 4 энергоблок укх шерре а болх бе йолаяйта.

Сурта тIа: Нововоронежски АЭС цхьа участок.

В. Колесникова сурт.
ТАСС фотохроника.

ХИМИКИЙ ГIУЛАКХАШ

Вай республикерча, иштта доалахарча вежарашке йолча республикашкарча бахача наьха гIишлошхой хьаштеш лоаза кхоачаш а деш СССР-ен Нохч-ГIалгIайчен автономен ах бIаь шу дузача юбилеашта сийленца накъахьара шерра социалистически ахь йоаржаьй Нохч-ГIалгIай химически завода цехий болхлоша. Яхьо кердача къахьегама телашка кхуьл завода коллектив. Денгара дента дукхагIа хул из доахеш тайп-тайпара басараш, олиф, пигмент, шушаш, балонаш, кхийола продукци. Цудухьа итт бетта планагIа лаьрхIачул совгIа ара а хийца реализаци яьй 148 эзар сома мехьехча продукцина.

Арахецача продукцега дIабоалах лолбарах, балах, нехбонаш кхоарех. Укх шера заводо болхлоша пачхахьалкхена кхоачаш плана совгIа итгаш эзар сомаш.

Заводa цехашта, участкашта юкъе хьаьача социалистически къьe хьалхара моттиг дIа на лоцаш хьайоагIа йоаккхегIйола мастер Шрет Мария керте латтача кизга баллонаш арахецача участкa коллектива. Итт бетта план хана дукха хьалха кхоачаш а яь, вадавеа совгIа арахийцай из 133 эзар баллон. ХIанз ноябрь шоадагIча ах бетта чотах къахьегам я уж.

В. ДОТМАРЗИЕВ.

УЙЛА ЦА ЕШ ДАЬ ХІАМА

Укх шера дулхи шурей якхара, фуаш гулдара, уж продукташ пачхьалкхенга йоахара гІулакхай геттара во дац Грозненски района боахамашка. Баьча тохкамо хьа ма хьоакхара, бІарчча район хьанийцача 1000 тонн дулх, 4000 тонн гаргга шура, 1 миллион гаргга фуъ Даьхенга дІа ца кхочаш диса мегаш да этта хьал.

Цул керттера бахьан да дІадаке йа чІоагІа шийлен ер акха деккен хилар. Цхьабакъда, из иштта дале а цхьаккха дича а бехказа бовла йиш йолаш бац боахамий кулгалхой, специалисташ. Леладе мегаргдола, боахама пайда лургйола даккаш дола доахан пайдаив дац яхаш пачхьалкхенга дІачутийнад боахамий дукхача кулгалхоша, специалисташа. Укх шера дукхьал кхе бетта 2405 етт пайдана боацарг а баь пачхьалкхенга дулха дІачубеннаб района боахамаша. Дерригадаккаш долча доахенах 16,3 процент хул из.

Пайдаца дац яхаш даккаш деттаци доле доахан къаьстта дукха хьа а къестадеш дулха дІачутийккад укх боахамаша: Грозненски шурий совхозо — 541 етт е дерригача доаханах 16 процент; № 1 йолча шурий совхозо — 256 етт е 14,5 процент; «Горячеисточненский» совхозо — 52 етт е 20 процент.

Укхаза ала деза, пачхьалкхенга дулх, шура йоахара план кхочашъеш дац уж боахамаш, доккха дехкар тІадисад церна. Баьча тохкамо хьа ма хьоакхара, Грозненски шурий совхоза шера планах ца йоахаш 1350 — 1400 тонн шура пачхьалкхен декхар тІадусаргда, хІаьта № 1 йолча шурий совхоза 600 тонни «Горячеисточненский» совхоза 750 тонни шура тІаюсаргья.

Деттаци даккаш доле доахан пайдана дац яхаш селла дукха юхакъестадар, укх шера меттел дІахо йодача хана а пачхьалкхенга дулхи шурей йоакхара план кхочашъяра, чІоагІа Іаткъаргдолаш гІулакх да. Хургдолчоа уйла ца еш, цхьаькха а тохкам ца беш дегадохкараш даь хІама да из. Цу гІулакха чІоагІа гІалат баьниаб боахамий кулгалхой, специалисташ.

Из бахьан долаш укх шера 1 октябре планах хила боагІачул 146 етт кІезигагІа бар Грозненски шурий совхозе, хІаьта № 1 йолча шурий совхозе — 95 етт, «Горячеисточненский» совхозе 270 етт кІезигагІа бар.

Шинараш бугІе кхуьлареш царна искусственни осеменени ерен болх кертгІа вІаштІехьбаьккхабац боахамаша. ТІаккха цунга хьежжа шера продукцигІа мича хургда деттаи дехк доахан тІайоагІача хана а.

Уйла а ца, дича боахама да е дац а ца хьоажаш бугІе дига ха тІаккхьча шинараш доахан даьгІенашка дажа дахийтар Грозненски шурий, № 1 йолча шурий совхозий, Ленина цІерагІа колхоза кулгалхоший специалистащ. Цига шура хьа хьаьд дІалдьержача лоне лейсадар уж. Из бахьан долаш карахтий а оттадь шинараш лоам бугІе кхуьлаьга вІаштІехь ца доаллалуш дисар. Искусственни осеменени яра уж шІадоалале торо хилацар цар. ХІана яхь хьей ца беш лоамара шинараш цІа а кхуьлаш церна искусственни осеменени яра даьгара кийчо еш ба цу боахамий специалисташ. Ерригача района хиннахьа бугІе ца лугаш е искусственни осеменени ца еш диса шинараш 5 эзар хургда.

Ер шу чакхдоаккхаш боахамашка хила беза 18970 етт. ХІана боахамашка планах хила боагІачул 1160 етт кІезигагІа ба. Цхьабакъда, укх шера январи февраля беттанашка искусственни осеменени яь 1500 шинар да дайна девеш. Уж шура тела даьча план тІехкхочашъергья. Цулуга тесса ца а дуташ беррига теркам тІабахийта беза цу лоархІамеча гІулакха. Из де дехарийла бараш кулгалхой, специалисташ ба. Цхьанехха а хинар ца къастийташ биза пайда эца беза дерригнех а.

Укх шера планах шоаш пачхьалкхена дІа ца луш диса дулхи шурей тІадоагІача шера дІалургйолаш, долчча тайпара аьлча, тІадоагІача шера плани укх шера тІадиса декхари диза кхочашдар хуьла планал 10 процент совгІа доахан хилийта лерхІ района боахамашка. Хоаш ма дий даккаш деттаи дола доахаш дуккагІа хуле дулхи шурей дуккагІа яккхен пачхьалкхенга йоахкен йиш хургйолга. ТІехьа дале а из иштта долга кхийттаб боахамий кулгалхой, специалисташ, хьайбаш лелдераш.

ТІехьа тІайоагІача хана пайдана доацаргаш а даь 10 процентал дукхагІа доахан дулха дІачудала боаьо лац боахамашта райисполкомо. Цу гІулакха лархІа соцам баьб. Из соцам толхобьраш кІимдаштта бехктокхаме озаргба.

Дукха дІ йисеан Іа хьатІакхача. ХІаьта Іай чуоттадь доахан кхабара мишта кийчо ю района боахамаша? Хьайбай помещенешкара хьо яралоеха транспорташ тоеянза я. Къаьстта а кхоча хьах тІа я уж Грозненски шурий, № 1 йолча шурий совхозашка. Кийча оатхалаш яц яхаш ремонтий балхаш да тугаш яц «Сельхозтехника» объединени. Бакъдар аьлча, оттадьча договора хьоттахьа ремонтий балхаш дале даха дезаш яр «Сельхозтехника» объединени Грозненски МРО.

Укх шера яхка дакъа дарах зо тІаьдар баьлаш, дика хиъжорчаш зар юртбоахами культураш. Керттера бахьан ца долаш хьайбашта кхочачаккхалил доакъараш Іалашъдулладц района боахамашта. Іалашдаьча гІожача доакъараш дуккагІа дар ча да. Цудуьха дикагІа дуаргдолча тайпара цийнаш тела деза ха хьайбашта. Из дара доакъараш хийчу цехайх хийтье еа боахамашка. Бакъда, шоай низамца из деккар кхочацайе цера моте тамаш я. Промышлени предприятешта шефски ловкъостал эзарга. Бакъда, царгара боахамашта эшаш дола ловкъостал хиннадац хІанзалца, «Красный молот» завод ца лаьрхІача. Массахана «Загорский» совхоза дика шефски ловкъостал дени хьайбагІа заводи коллектив. Иштта укх тІеххьарча хана Грозненски шурий совхоза дикагІа шефски ловкъостал де ынинай «Старогрознефть» НГДУ а.

Беррига низ тІабакийта, еррига гороаш сарцагІьхха еза хьайбаш лерттІа Іаннгара лахара. Кхабара рацион ца телхайоа, помещенеш цІенен аІоахьаьн хуле хьайбашкара хьайбашка шура кІезигдургья.

П. ДЕМЧЕНКО,
Грозненски района юрта боахама управлени керттера зоотехник.

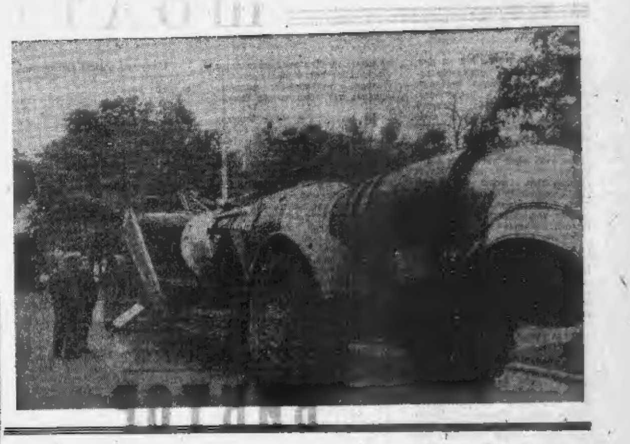

Москва. СССР ВДНХ болх беш я «Авиадвигателех халкъа боахаме лаьттан тІа пайда эцар» яха тематически выставки. Цига дукха хьокха оттаь я авиаце шоай ха яьккха яьннача авиадвигателех пайда эцаш йола тайп-тайпара установкаш.

Сурта тІа: гуччахьара горни балхаш деча хана пайда эцаш йола шин тайпара реактивни установка. Из машинаьккаш цІендар, карьерашка фо чукхетайтар, лаьтта хоарцадар, автомобильни пакъаш цІендар сайна йолча човлханечех халачех балхашта механизаци яра лаьрхІа я. Кабина чура цунга болх байтар е из дІалюха лехкар а цхьа саг ва. Цхьан установка шера экономически эффект (бІаргчача шера болх беш хилча) — 160 эзар сом.

Из кийчъяьр Шевякова цІерагІча Курски магнитни аномале проблемашта йола Іилма-тохкама институт я.

Н. Кулешова сурт.
ТАСС фотохроника.

ТОЛАМЕ ЧАКХДАЬХАР БАЛХАШ

Сийлахь - боккхача Октябра цІей сийна шерра социалистически яхь а йоаржаь хьинаве къахьийгаб МагІалбика района «Ингушский» совхоза механизатораша.

Планах 6.300 гектара тІа ялаташ дІаде дезача совхоза къахьегамхоша дІадийра 6.500 гектара тІа.

Иштта дика къахьийгар управляюща Гукоев Іумара керта лаьттача отделене а.

Зоба лаьрхІа 5000 гектар лаьтта ыхо яьннай совхоз.

И. ГАНДАЛОЕВ,
совхоза керттера агроном.

ХЬАЙБАШ ЛЕЛАДЕРИЙ ТОЛАМ

СССР-и Нохч-ГІалгІайчен автономи хьаь яь бІаь шу дузача сийлахьча юбилейшта накъабоалхаш дика къахьегама толамаш доах Грозненски района «Загорский» совхоза хьайбаш лелалераша.

Дийнахьи буса хІара хьайбана юкъера лаьрхІача 550 грамм дулх тІакхетийт цар плани 360 грамм йолча. Цу гІулакхо торо хиийтай пачхьалкхенга кхе бетта планал совгІа 350 тонн дулх доака.

Из толам бовккхаш къаьстта дика къахьийтад хьайбаш лелалераша Махаури Хиира, Ахметханов Сайт-Ахьмада, Айдамиров Доккас. Дийнахьи буса юкъера лаьрхІача 900—1000 граммъ дулх тІакхетийт цар хьайбашта.

Дика толамаш доахаш къахьег совхоза хоа тІара оалхазараш лелалераша а. ПланагІа 200 эзар фуъ гулде дезача кхе бетта 760 эзар фуъ гулдаьд цар.

Совхоза къахьегамхоша доаха толамаш дика совгІат да Сийлахь-йоккха Октябрьски революце 55 шу дузача денна.

М. ЛОАМВЕРДОВ.

Октябра сийна

Сийлахь - боккхача Октябре цІей сийна шерра социалистически яхь а йоаржаь къахьегаш ба Наурски района «Победа» колхоза хьайбаш лелалераша.

КхоалагІа ноябрь тІаккхоачаш шурий - товарни ферме гІолла 1721 центнер шура яьккхай. ХІаьта хІара кхоабача Іаттагара яьккхар юкъера лаьрхІача 2389 килограмм я. Ферме гІолла хІара кхоабача Іаттагара шера планагІа яккха езаш хинначул 89 килограмм дуккагІа е из.

Толамца кхоачашъяьй ферма коллектива пачхьалкхенга шура йоахара шера план а. Укх шера планагІа 400 центнер шура йоахка езаш яр пачхьалкхенга, хІаьта 3 ноябрь тІаккхоачаш 750 совгІа центнер ехкай из ферма коллективо.

Доаркашта юкъе къожача социалистически яхье къалха ба Николаева Марин, Вдовина Евдокия, Федеева Валентина, Машаева Лоту, кхыбараш. ХІаране шура яккхара шера план а социалистически декхараш а кхоачашдаьд.

Шоай къахьегама толамаш Сийлахь - йоккхача Октябрьски революце 55 шу дузача денна хьадду колхоза хьайбаш лелалераша.

Х. МАГОМЕТОВ.

МОСКВА. СССР ВДНХ хьагойташ я металлически гІоа а тІера чаьор а долча башенни градирни макет.

Проект кийчъяьй «Теплоэлектропроекта» институте ленинградски отделени «Проектстальконструкция» яхача Центральни Іилма - тохкама институтои.

Нововоронежски атомни электростанце хьалъеш йолчи градирне хила белаш лаьрхІа низ — сахьата 20—27 эзар кубически метр хий, буха диаметр-70 метр долча кІалв листашца хьаькле а.

СУРТА ТІА: «Энергетически гІишлоенъяга» яхача Центральни бІаьхараш градирни макетага хьожаш ба.

Н. КУЛЕШОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ІИЛМАН ХЬАЛХАРЧА ЮХЬИГА ТІА

Борис ПАТОН,
Украински ССР Іилмай Академе президент.

«Хьалола, газет дешар, уйла ергья вай! Цхьан юкъа йаллойайтаргья доазол дахьарчул шоазо, кхоаза тІех йола, бІогора воаккхаш йола Іоажал, бІехеи культура йоацаша долча доай ахара тІера бІарг бракхкар вай, халача лазарех цамогаш берашъ бицболийтаргба вай, уйлай ткъамашца гІайтта гІоргда вай, нагахьа сенна даим къонал латтача кхеле ца долхе а, чІоагІа ункхаціено йолча. бІубенна ахаров чем болча мехка... Уж фаьлгаца юоцараш а йоацаш, кхочашхургйола уйлаш я. Цу гІулакха хефтаціен кулгаццел болх бе а цу уйлашта шил дог дІадала а мегаргда...» 20-гІа шераш йоладенначе юххье иштта яздаьд боккхача украински Іилмахочо Заболотный Дмитре.

Цу тайпарча хІамай кхьметтел уйлае а хала дар цу хана. Таша хала дар, массехк итт шу даьнначул тІехьагІа башха дикача хиргургва Іилмахочон Филатов Владимира бІаргаш дайкарий Одессе бІарга са юха чудоаладоргдолгах, Харькове дунеи тІа эгара низ болашагІа йолча радиотелескопех цаІ болх бе йолаургйолгах, Полтава искусственни алмазаш хьаду цехтр а хинна дІаоттаргйолгах, хІаьта Киеве дуней тІа эгара йоккагІйолча самолета сигальяда путевка лургйолгах. Цу хана теша хала дар Украина СССР кхача республикашка цхьана лоацаца, хана бераш доарга диллача дунеи тІа эгара тІехьарчарех цаІа хІаьта лорий дуккалга диллача эгара хьалхарчерех цаІа моттигаш дургйолгах.

Из техан уйлашка дац. Из делаш дар да, из вай вихар да. ХІаьта цига эІакинга данъа даьцадаьц сийлахь-йоккхача уйлашта шоай хьаькъал, шоай дог, шоай дега деррига рузкъа дІаденнача советски Іилмахоша. Из кхочашде йиш хинай Советски Іаьдало дай-мехка Іилма дегІадовладара хаддакха йоакхо еш хилар бахьан долаш. Социализмо мара шерра някъаш хьалийллалдац Іилмахошта хьалхашка, цо мара пагІато енцаш творчески уйлашта.

Советски Іилма дегІадар, цу дакъе Украине а, хьахьоккхаш йолча оагІоех цаІ я из вахарца, мехка эшача практически гІулакхашца, вай социалистически общество дІахо дегІайовллара декхарашца юкъарчая доацаш дувзадення хилар. Фундаментальни прикладнойи Іилмай аьхха бувзам хиларо йиш хилийтай халкъа боахама тайп-тайпарча доакъошка тІехдаьнна доккхий толамаш даха.

Математика дакъерча шоай тІехдаьнна доккхийча балхаша шерра бовзаш ба украински Іилмахой. Дунеи Іилмахоша лаакха мах баьб цар дагелаьдача линейни доацачей хуацамий теорейи математикашкей электротехникашкей дакъа тоакхаме кердє тІа мехка эгара хьалха дагаехах кийчъяь я эІамига электронно-счетни машина. Цунах пайда эйцаб боалхане лоархІамеш деча моттигашка, белгалда аьлча, Куйбышевски ГЭС-е кхийола йоккхий промышленни объекташ хьалъеча хана.

Украина Іилмахоша - кибернетикаша цифровой автоматий юкъара теори кийчъяьй. ХІанз эгара кердагІа йола машинаш системаш хьаяра, промышленноста керда дакъе — электронни машиностроени — хьадара Іилмай базе а хинна дІаэттай из. СССР-е арахецача электронно - вычислительни машинех кхоалагІдар хІаьа дац аьнна дола дакъа ма дарра аьлча УССР Іилмай Академе кибернетика Института гІулакхашца дувзадена да.

Республике вычислительни техника кийчъярен юкъеккахьарей дІацашка хьожаш я 90 гаргга Іилма - тохкама институт, проектно - конструкторски организаци лаборатори.

Украински Іилмахоша кІезига опыт Іоаьлиц ядарин физика дакъе а. 1931 шера а тІехьа физико-технически институте (Харькове) дукхьешка чакхъяьккхар литий ядераш сихача протонашца цхьалхаяхара реакцеш. Уж тохкамаш дуней Іилма доацча йолда юкъедахаь.

Цу физико - технически институте 1964 шера хьалъяьй дуней тІа эгара йоккхагІйола 2 миллиард электрон - вольт болча низа лаьрхІа, электронаш сихъе линейни ускоритель. Цул а цу тайпарча кхыча установкай а новкъосталца украински Іилмахоша - физикаша техкай тайп-тайпарча ядарашка хула реакцеш, цар энергетически хьал а кхийола процессаш а. Дукха ца тоаш царга кхоачаргья микродунех къайленаш гучайоахаргйола керда, яхь а низ болашагІа йола установкаш.

Республикерча дукхача Іилман центрашка плазма, цу дакъаргбоацача энерге хьаста физикех лаьца балхаш деш да. Тохкамхошта даьлхашка декхар латт тІех йІайха (бІаьш миллионаш градусаш температура а болаш), тоъал кхаьта плазма хьаен из соцаь лоатталургйола някъаш лахен дезаш. Цу гІулакхах украински физикаш, сона, метичо, тІехдика лоархІабу.

Халкъа боахамашка чІоагІа лоархІаме тохкамаш ду Іилмахоша металлургаша а. Масса тайпарча оагІорахьа ду цар Іилмай тохкамаш. Цу лоархІамеча доастамех цаІ — шоай хьаштдоача хІамаех оттаь материалаш хьае йиш хулийташ йола дема хьесапера металлурги. ХІанзало а хьений тоъал йоккха механически мукъ а лакха температураш а лоалуш йола металлокерамически материалаш хьахулийта 400 совгІа тайп-тайпара технологически схемаш. Царех дукхахараш ракетни лоапкосмически техникина, атомни энергетикина, машиностроенина, электротехникана юкъейхьай.

Дерригача дунеи тІа къоабалдаь тІайийцад электросваркех дола украински Іилмахой балхаш. Керда чакхдаьхача Іилмае балхаша йолтажьиякаща, йиш хулийт микромодулешкара даьнай дукха тоакхаш хулча езача конструкцешка кхачалца долча моллагІча доакъошта сварка е, цу тІа а массе тайпарча хьалашка, космосе а тІехьа.

Вахаро, коммунизм хьалхара гІулакхашца дерза, тІа-тІа чоалханегІа дола декхараш уттаду Іилмахошта хьалхашка. Кхетадеш да, уж кхоачашдара йоккха Іилман база эшаш хилар. ХІаьта вай цу тайпара база йолаш а да.

1919 шера Украина Іилмай Академи юкъйолча хана массехк итташ Іилмахой бар цунна чу боагІаш, 1969 шера, вешта аьлча шовзткъе итт шу даьннача тІехьагІа, 35 эзар совгІа Іилмах болхло вар цул. Тахан УССР Іилмай Академе ба 299 академика член-корреспондент, 5000 совгІа Іилмай доктори кандидати.

Тха Академе эгара хьалхарча президента В. И. Вернадске цхьан хана яьхад, шийна дагадоаллар Іилман центрана юкъе, кхы ца хуле а, кхоъ мукъагІа хІаьта а — физически, биологически, минералогически — института цхьа химически лаборатори бІаргагорда. ХІанз Украина Іилмай Академе юкъе я 75 йоккха Іилмай учреждени. Украински Іилмахой мукъагІа а дунеи тІа эгара дикагІча тохкамаш дена ядерни реакторех цаІ, шин Іилма-тохкамана, республике йоккхагІйола, 8 миллион том книжни фонд а болаш йола Іилман библиотека, шил бола экспериментально - производствени база. УССР Іилмай Академе учреждениша хьаетташ арадоах 32 Іилман журнал.

Республике Іилма дегІайра балгалагІен дикахетар деши йола оаІув а цул кадраш къоно хилар. Академе Іилман болхлоех ахаш совгІа бараш — шовзткъа шерал кІезигагІа хинаш йолаш бола нах. Украина дукхача гороадашка болх беш ба тха Іилмахой, Іилман центраш чугулю Харькове, Одессе, Днепропетровске; йоккхий Іилман центраш а дикна дІаэтташ латт Донецк, Львов. Цу дерригача хІамашца йиш хулийт сагота гІа дола халкъа боахама декхараш сихагІа, беркатегІа, йоккхача объеме къестаде.

(АПН).

КАЗАХСТАНА ИТТЛАГІА МИЛЛИАРД

Казахстанерча аьхача бІаьша целиннаякара хьукъаь беккача хана цхьадолча газеташа яздора: «Азиатски арешаш—шоатийна дуно кхоаба керда моттигаш», «Шин континент кхоабаш йола провинцеш...». Даьча доккхалий метте кхьдола хІамаш дІаеттар 1972 шера. Шаккха а ца денача тайпара хала дера шу СССР беррагача юрта боахама а целинни лаьтташта а. «Цхьабакъда, са безам ба вай цадезарий дог доаттІаде а доттагІий сатеде а. Укх тІеххьарча хана ше массаза а тедача тайпара иттлагІа миллиард бует ялата елар Казахстано», — аьлар ше тха корреспондентаца къамаьл деш Казахски ССР юрта боахама министра Моторкиев Михаила, АПН-е декарах во дуеи из миллиард, хІаьта тоннашца лаьрхІача (пунтах 16,4 килограмм хул). — 16 миллион совгІа, иштта гулъяьй...

ЦКЪА ХЬАДАЬННА ЯЛАТ ЧУЭЦАШ БАЬККХА КХО БУТТ

Август бетта чуэца доладелар, октябрь бетта чуйица даьлар укх шера ялат. Узбекистанана доазув а доаш Казахстан уллача къулбехьа эІайха лепаца ахко сихахо ялаташ кхачилга. Къилбаседене, СибарегІенцарча доазов тІа, хьалха чьнача йоачай гуйренехача бесса тІехьадаьккхар уж кхочилга. Хетадора (хІанз массайтталагІа) лаьтто хІама лай тамаш йолаш аша я аьнна Казахстанех тийша цІи Іалам по бакъе гІерт аьлча.

Целинни лаьттайн карадерзадара даькъе. бакъдар аьлча, белггалара шеко йолаш я. Дунеи тІа цхьанне а кхедаш ялат селлара йоккхайда эрешашка а селлара чоалханеча климатически хьалашка а. Казахстанера кІа хІадувш йола арешаш — 22 миллион гектар. ХІаьта шера хула йоачаш 300 миллиметрал дукхагІа яц. Цхьабакъда, хІара шера кІезигду из шеко.

Хьалха хиначча делиней вакрнаш ший да, цудухьа укхаза массаза а бакъ хулаш хац ахархой кица: «ДІадийнар дахьаргаз Іа чу а». Гураь дийна ялаташ доатІаде тарлу шийлача Іано, хІаьта дІадийна ялаташ бІаьстан юхье ихо шоай лаьтта е тІехьа дІадахьа е гураь лаьтта кеггІала Іоялла мег. Цхьабакъда, уж законаш довзей эшадеи Іемаб нах. Іилмахоша къилбаседенгахьа ишк бйллаб бІаьстан юхье дуйнчух бутт хьалагІа кхачаш долча гураь дуача кІина. Массе метте деш па боал кІалтІа ца гуьсаш доле бахам. доль гІеттабеш мух балийтац цо. ХІаьта низ болча техника йиш хулийт хьуккъам ца бойташ чуэца.

Мел тамаш йолаш не дете а, хІинц республикехь 1680 совхозах хІоране а революци [illegible] ерригаре Казахстана хиначул дуккагІа юртбоахама техника. Юкъера лаьрхІача хІара совхозе кхоач 99 трактор, хІат хьокха 59 комбайн, 56 автомобиль. Чаалхьаеча [illegible] хьайлашка а [illegible] чІбаттІа хьаькхьаш хулача хайча фераша уж чуэца ковкъостал ду беррагача мехко. Иштта хилар укх шера а. Шоай кхашкара ялаташ чуйица балабоахьа ялаташ чуэца баьйкхо Кубанера, Украинера, Молдавера механизатораш. Пачхьалкхено эзараш автомашинаш яхийтар укхаза. Мехка амбераш хьалкхедкар аргІанарча казахстенски миллиарбо.

ШОЛЛАГІА ЦЕЛИНА — ДУГА

Нагахьа сана целинас алхха ялат мара ца луш хилча, тІаккха а юхаметтаоттаргдар пачхьалкхено цунга дІа мел дахийтар. Укх шера а иштта дуга лакхадаькхьам кхебаьб укхаза — 220 эзар тонн. Цхьадолча кхаша хІара гектара тІара 70—100 центнер яьнай.

Целинан дугех — цхьана тарде эттача шоай тайпара хет. хІанз хьачча массеха шу хьалхагІа а тІехьа гектара хела дац бІаьгг ма кхарачча ядача къулбехьарча [illegible] хай дІадоладера уйлов. Цхьабакъда, гІишлонхоша иттам ирригацени системаш хьа а я. [illegible] хьача хьарсагаш хай дахийтар хІтара хьалхарча дуга кхаш тІа. ХІанз [illegible] шоллагІча казахстански [illegible] нах ух юхьенерча целин а санна. ХІана аьлча беррагача Советски мехка а санна, дуга — кеда, лелае хала, цудухьа сий долаш а культура я.

Ялатела дугаля совгІа Казахстана лаьтташ лелаераша бовкба а кІебу, хІаьта укх шера 270 эзар тонн гулбе дага ба. ЙоархІаш хьина лаьттача моттиге хІаегІача сомех хомсийн бешамаша укх шера 300 эзар тонн продукци елнай. Совхкарчул шоаза хІана еххаш аьнна дуккагІа еххай пачхьалкхенга коартолаш, 2,300 эзар тонн шекара свекла. Хьалха эоий даьнача лаьттаех кхиш е. сомий бешамаш а, хьебешамаш а хиннай.

ІУЛАШЕН ЯЛАТАШЕН ВІАШИЙ НОВКЪАРЛЕНАШ ЙОЙ - ТЕШ?

«Цкъа хаьа йист хиннавале — юхасоаллургвац хьо». Из кица хІара меттаца йоласи хилча мегаш да. Казахий меттаца а ха из. Сона из дагадохара бахьан укх тайпара да. Казахстане ялаташ чуйцача хана халонаш пайсъаляча [illegible] тарча дакъе Іалам — климатически хьолаш бахьан [illegible] прознеи [illegible] Іиннаш малхбузехьара [illegible] организаш, советски сага «беккям» бу по, яхеш, иштта цу тайпара кхыдараш а.

Иштта дар укх шера, [illegible] чоалханеи гуйра тІайоагІача хана а. ХІана, аргІанара казахстански миллиарда бокъонца долаш йола хІама а хинна дІаэттача хана, шоллагІа тайпа оалаш арабола бениаб. хІаьта бокъонца аьлча: целина карадерзаро кхы юхаметтоттаргдургйолаш [illegible] пачхашта массаза а беш хиначча балха — хьайбаш леладара. Масала, хІанз республике 7,5 миллион бежан да, 33 миллион совгІа жаж гаьзарий а, 2,5 миллион хьакха я, миллион хІана ю говраш, 100.000 эккалаш я. МоллагІча шера арадаьннадале а, словараш тІа я хьежа. дог теладе йиш я, уж жал доахан Казахстане хІанзалцахьа шІаккха а ца хинна хилараш. Укх тІеххьарча итт шера укхаза кийчду хулх шоаза дуккагІа хинна.

ТІехьа тІайоагІача хана шІаьи новкъарле ергйий - хьогІ Іулон ялатов? Со дог гІайца ца ерг ия хилара. Беррига а экстенсивни хеташ болча целинин юрта боахамах йола уйла интенсивни хулаш тоабаларгахь озаш хьаналу. КІах дутех дуккагІа дакъаш хиадо хьалхоккйий ва? Юрта боахама механизаци чІоагІагІа яро? Аххха 1971 — 1975 шерашкача укх пятилетке колхозашкен совхозашкен кхоач 149 эзар трактор, ялаташ чуэца 90 эзар комбайн, 70 эзар автомашина, дуккха кхыйола техника. Казахстане юрта боахамга дІаяхийта капитальни вложенеш алхха укх шера итт бетта I миллиард сом хилар...

[illegible] укх тайпарча фахташе а. ХІанз республика юрта боахама Министерства Іилма - тохкама учреждениешка болх беш ва шин эзар гаргга Іилман болхло. Цар хьадаьд йоаргача дунеи тІа довзаш долча «Саратовская - 29» яхача соотал дикагІа доле «Кызыл-бас» яха бІаьстан юхье дуача кІа сорт, цар хьадаьд иштта боахама керда тайпаш, целинни лаьтташца тае а еш керда технологи кийчъяьй лаьттане обработка яра, е, кх. аІ.

Казахстански целине тІа-тІа шалоагІа гуш да Советски Іаьдал лаьттача шерашка Іилмен социализми шІамагІьйна хилар.

(АПН).

ЯЛАТАШ ДІАДИЙНА БАЬЛАР

Дика чакхдаьхар гуйран балхаш Надтеречни района механизатораша. 18202 гектара тІа дІадийра укхаза кІаи, [illegible].

Ялаташ дахеи дикен хІадийна дахаца социалистически яхье а баьнна къахьийгар тха района механизатораша.

Эгара хьалха балхаш чакхдаьхар «Надтеречный», «Знаменский» совхозий эзар[illegible].

[illegible] 1386 гектара тІеи, «Надтеречный» совхозо 1340 гектара тІеи дІадийра ялаташ. Планах лаьрхІачул итташ гектараш совгІа хул из.

90 процент шоба лаьрхІа лаьтта аьха баьнааб района механизатораш хІанзале.

И. ДАЖИКАЕВ,
КПСС Надтеречни района секретарь.

ШОАТТДЕН ОАГIУВ

Ю. ФАЛАТОВ

ВИКТОР ЯСА ЦIИ

ДУВЦАР

ТКЪАЬ иттех шу да иуи, тIаьхьенча вокхагIа хете а. Лаккхача дегIовча гIийллача иуи хоета, йокъ хьаьрдача саьнна кIайбала лестаб, юхь тIа — листа, герга мож, хIаьта бIаргIашIкъазамаштта кIалара хьеж доаккхей. жогIара бIаргаш. Кулгаш букътIехьашка а деккй уйлангахьа ваха хаттар из горол Ульяновскерча Владимир Ильич Ленина цIен - музей берий цIагIа. УльяновгIар берий кулгашка хьайь довзаргаш яда цIагIа. Хьанна хоа царех цаI еш вIаьшга Володи вехьлаьий а!

Вовзаш воккача саго цIенкъа согахьа хьа а вийзза аьлар:

— Здра-ствуй-те... Ка-во-ше... Па-си-бо...

Ма хьо доц кьаьлахна бийца аьлар из шийна мел хоьш боле орсий мотт. Толмала гIо эншш дар гIулакх. Сона хайда цо шийн цIи юкцар. Цхьабакъда, вовзаш воккача саго кхьан кишъа уйла а аь аьлар...

— Зо-вн-те ме-ня Вик-тор.

...ХIанз тхо да кхода къаьлъяча «Венец» цIи йолча гостиница ткъаь шоллагIча этажа тIа. Укхазара тIаьрьшкъе саина бIаргагу серята город. Кхыметтел Волга бердаш а сиганбосарча кIииа юкъе гIолла хоалу иилткъа. Ковал чубетталу тIудал йоалла бIаьстаи мух. Цхьаьца-шиппа дуваш тхо дагIIаше а боах къовлабала болабелар. Цуьна цхьанна города урамашка сегаьлла аьлар неоновн лампаш. Тайп-тайнара бесаш долча прожекторий злаимрашта сийедаьккхар Ленинсан мемориальни комплекс.

— Ка-ва-ше! — лоаша доц классно из эваш ваьлIача Виктора. ТIаккха бездие, цIенача дег тIара велакъежар. Бакъда, цхьа юкъ йоаллане а цIенхаштта хийозаа иун юхь. ГIайгIане - цIимхара а вар са новкъост. Ший Дьяда, форда йисте улла ше вал зIенига, говоа да свина форда бердаша хьайза уала города дагаеха хургъар иувиа...

Из ваьа цу городаеча портраш тулзника дезаде. ДукхагIа йолча хана цIагIа халиц да. Дезале вовх] саг вз, помогаш метта хила иана а тIехье. Атта хан ум кхаба. Балхах мукъа деиача дийнахь а, уж-и наггахьа мара хила а тилапао, тиша лолка тIа а хайше гаьнна форлоча цIачуболхар дак воIк чкъаьоий луаца. Чкъаьрий-м цигар а дукха луацалацаер. Тамаш а ян. Беода йисточкара зий мехкаьтта хьаж етталуш халарах чкъаьрий. хьалха саьиа, юхедагIадйз. ХIаьта тишача локкаш кха гаьнагIа форда чу дIачуваха леархIаваьцар Виктора да...

Цхьан дийнахь геттара безаме, велавенна волаш вера ла балара. берашта конфеташ алар иаьвена портретта цхьа хIанз дийцар. ТIехьагIа хайра порте Советски кема чудена хиннарго. Болх шоптта бар, хIаьта баьча балхах а тоьал лукьа ахча деннадар. Цул совгIа кема тIа а вазиие цун капитанана къамель де а аьттув хиннабар Виктора дас. Цу кема тIа хайоа цунна гаьнна. Фордал дехьа капиталисташ помещикаши боиош лаьтта. заводаш, фабрикаш — дерриге а воотамукъа къахьегача наьха доалахьа вола мохк хилар. цу мехка бахача наьха берашш мах тела ца безаш школе деша йиш йолаш хилар. Лаьма хайра. дерригача Дунен къахьегаме мах вежарий ба. хIаьта бIаьхийбараш къачан мнастагIий ба, аьнна вола Ленин цу мехка ваьхаа хилар а. Капиталистий къамела а ца бовнна цIагIа хIаьта цунна портрет. Кепка тIатуллар Ленина, велакъежар, пиджака лацхана тIа доаллар цIа бийт.

ИЗ дерригаа хайра Виктора тIехьагIа шее бахь бе водаьала. аьнча а ца валлал хIанз дар-кх цох хьадовгIаш хиннар. ХIаьта зIамига волча хана а бе болх бовцаш василар кIаьнк. Город форда йисте яде а мала хий децарэ. Форда чура дао хира дао. хIаьта тела дао да гаьнна лоам аха венар. Цудукъа ший бархI шу дахьча делл порте хий долла воланелар кIаьнк.

...Агау фона! — кхалдавза ехар бера зовне оаз. Юхха гIолла тIехбуваьраш юхахьеж. Цона гу беранче балангах тесачча батхарал улла йоахха хачий тIаювха, керта тIа латтача кхаба хоьалло гож сеттаду миска, хьа ииакъало йоггIа цун оаз:

— Агау фона!..

Лаьтта вттIадеш асфальт ловлабеш бIайха малх хьежача къаьстта хоаи хет уж дешаш хьахезача. Хоаи кет цу дешай маIан «шийла хий» доландаь.

Хий мала безам беваш дукха хулар. Масса оагIовахьара доваз.

— Йй кхабилт, укхазахь хьаа...

— Сона дотта пела...

Кхаба йоассалу, хIаьта Виктор кхера тIаппа кхета тIа а кхувсалуш лоем вода — юха а хц тIа. Цхьа юкъ аьнча юха а хоз кIаьнка оаз города улицашка:

— Агау фона!..

Иштта лелар кIаьнк бIайха малх форда хи чу хъайлабаллалца КIаьдалаво хIалдита дегI. уйлаш гIоздоахар нисвоча кагийча ахчилгай тата. Нанас безаме, гIайгIане хоетах кулг хьокх кIаьнка. маьхха олг лу. довкха са а хьаккхе оаз:

— Шкоьле аха вегIа-ма хьа. сеньора Родригай бераш саина...

Сеньора Родригай доалахье а тхьаьнка фабрика. Цун кхо бер ша.

ХIаьа Iуьра машинаца уж цун бераш школе. Виктора а бар школе ада безам. Бакъда, цун лаьйонной доалахьа ахча дац. Цудукъа школе аха йиш яц цар кIаьнка — хьча дакха деза цун.

Хаьа зIе ме йола къийлора Виктора дезал. Дас хьалхарчча а хIеэчгагIа кхухьаа ахча. Дала а бIалхах мукъача дийнахьа, хьалха саиа, чкъаьрий луаца акоааа. Шийна цIагIа чу а вала цхьа хIама деш вагIаш хулар из.

Цхьан дийнахь дас тIачуваьйхар Виктор ший цIагIа. Шийна хьалхашка Iо а ховаьь аьлар:

—ХIанз хьо вокха хилвел, воI, хьох теша йиш я. хьога сай къайле ювца воал со.

ТIаккха истола аьшкачуьра хьакIйцар цо цхьа эддакхьаг. Цу тIа диллалар Виктора вовзаш воццача цхьан саго сурт.

— Е саг, — суртагахьа корта а лостабаь, аьлар цо кIаьнкага. — Ленин ва. ХIанз волаш вац из. Цхьабакъда, цо дIадоладаь гIулакх дах. Дакхаг а да дуне мел латт!

Дас дийцар вийIайна Советски Союзах, Советски кема капитана хаьта чу шийна бIаргадайначча портретах.

— Вай мехка къахьегамхой кургбий тIаккха фабрикай, заводий дай? Берий ухавргдий Советски Союзе саина деше? — хаьттар Виктора.

Лаьтта, фабрикаш, заводаш къахьегамхой доллахьа хургья. берий вахар а ирзе хургда! — аьлар дас. Цхьа юкъ аьнча тIатехар дас:

— Бакъда цу гIулакха къоесам лоаттабе-м безаргба...

— Аз къовсаргба моастагIаца!

— Хьона хIанз а хьалха да, цу гIулакха зIамига ва хьо...

Да, портрет юха дIа а дилла, Iовжжа вахар. ХIаьта кIаьнк тхьовса ца луш дукха иллар. Юххера тхьайсачул тIехьагIа гIа дайра кунна. Школе шо деша вахача саина, тотар кIаьнка гIанахьа, хьалархоча дувцар Ленинах, Ленина мехках. Мерзача набарах, кхы а мерзагIча гIанахьа цу хьалхьхача суртех аьлар кIаьнк Iуьра. Шийна гIанахьа дайначох уйла ша хьевала йиш яцаш кIаьнка. Цох уйла йоаа Виктора кхаба мейта тIа а оттаь лоем хий да водача хана. хи тIара воагIаш, хий доккхаш.

Города улицашка, хоаар кIаьнка цIогIа...

— Агау фона!..

ЦХЬАН дийнахь бийсан юккъе тахаш сомаваьккхар кIаьнк. Сихха хьал а гIетта наI хьайийллача, бIаргазайра цунна шийн дас цунна вовзаш воаца шиъ къонах.

— Волле хIанз Iовжжа, — аьлар дас. хIаьта шоашш фанерах еллача юкъа тIехьашка баьлар. КIаьнк тхьовсанзар. Фу вуй хъовстолацар цунна шийн дас хьашшахь. Велла чIогIа лазийгIача а. ТIаккха юла ера а баькиа бахар уж кхоккха а. ЦIагIа геттара тийна яр. ХIаьта цхьа-шн ди даьча порте гудок техар. Из хиннабар къахьегамхошка бола хоам. Цу хьамах беррига грузчикаш шоай болх бита а бита порта директоре хьалхашка гулбелар. Сира пиджак а тIаювхаш листа Iаьвжа мекхаш доля цхьа къонах штабель тIа а ваьнна къамаьл де волавелар. Вайзар из Виктора — шоайнга цхьа-шн ди хьалха бийсан цена лекка хьонах. КIаьнка хозар дешаш: «Ленин», «Забастовка», «Советски Союз». Цу хана дуккха полицейскеш баьхар. Лелхабир цар кIашатIкхийтта къахьегамхой.

Цу бус чуванзар Виктора да. ХIаьта бийсан ахкалагIа баьхка дIабозхача полицейскеща чIоагIа йийттар нанна. ХIаьта да чуванзар шоллагIча а, кхоалагIча а дийнахь. Хабар а дензар кхыметтел цхьа бут баьлча мара. «Са сагот ма де, Мария. Бераш лоралалахь», — аздора цо ше дайтача кехата тIа.

Виктор воккхагIа а волаш, да тIавоацаш бесар дезал. хьалхарчуа а дукхагIа дела везаш хулар хIанз кIаьнка города улицашка гIолла хий доахаш. Иштта мара ца валлал мазих яккха йиш яцар. Цу тайпарча цаI - шоллагIчара дола цхьан дийнахь корта тIа кхаба а лаьтташ воагIача Виктора теркалдир газеташ дохкаш делача ше санхача кIаьнко аьлча дешаш:

— ЛоархIам бола пачхьалакхен хоам: «Бунтовщикаш лийца а лийна набахта чубехкаб!»

Шийна фуд, а цо ховш цхьа бохкиа IовгIахьа вий Виктор иу дешаша. ТIаккха шийн ха лиса а веха, когаш тIа урлатта делал а доайаш. Iолохвелар ше хьаттача. Кулгашка кортa хьал а лаьна цу мотте ше мел ваьгIар хана кIаьнка. ХIаьта хьа а кхетавзар полицейске букьбIоаххал дубикка техача мара — тхортара тIа Iохайна ваьгIа бокъо яцар.

Цу хена дена ах шу совгIа ха аьлар. Виктора дезала ера даьгаза кьаьлат а дяхьаш цхьа кхалсаг. Цо дийцар Виктора даьи цхьаьнха шийнея набахтара бовда аьттув баьлара, партизанех дIакхета дагахь уж болучча хана тIехьа доагIача оарие сялтешца лов дечу хана вергвоацу ча а хинна саувзац уллача Виктора дас аьннахох: «Е бумежиск са вийта дIахкхечийта. Ленина портрет доал укх чу...»

— ХIана а сайца леладу аз сай дас даь Ленина портрет, — аьлар Виктора шоттига. Киса а кхайда хьадаьккхар цо из хьакходадир сога. Тхьайса а илла сомаваьнна сиг сиина дийкалар Виктор. ХIаьта Виктора сога хьалхехача дакчаш зIамигача улга тIара сона бIаргадьежар велакъежа Ленин.

Дукха хиннабар Виктора даь доттагIий. Цар новкъосталла мал. вераблайхар кIаьнка накана. вежарий, йижарий. Шоай аьлагIа кIеэлг - кIеэнта ахча телар цар Виктора нанна. хIаьта воккха хилча грузчикаьла балла оттавир Виктор. Цига балха волаш профсоюза членалла аьлар Виктор. хукхаза даргъа дийнно забастовкашка. ХIаьта юхера а болхлоша гулдаьча ахчих Советски Союзе деша а вийтар цар из...

Виктораца хьаьтдара вIашагIкхетар са хилча дена дикка ха аьлар. Дата а доваш цIаьхха кхийттар сох Виктор шийн новкъосташца. Шена майда тIа пхьоалагIча мае хиннача демонстраце лакъа а даьца воагIаш. Сога новкIдал я хаьтта вела а къежа аьлар цо:

— ХIана а Виктор аьле яккха Iа са цIи!

ВIаши кулгаш а деина тхоай дIа-юха къасташ хийттар сона: «Ха къахьача йовзаргья-кх сона шийн хьемин вазза воI волча Виктора боккъонца йола цIи». Бакъда, сона герга-м Виктор хоарга цун цIи дейн.

ГIалгIай меттала даьккхад М.-Р. ПЛИЕВА.

АЛБАКОВ Джабраил.

Аз тхоаш дувц

Лоаций чхараш тедаш аьнна,
ТIош тIа агIаш йола гаьнаш,
ТIош тIа ахан йола гаьнаш,
Асфальт тедаш аьнна буц,

Вей лелача новкъа аьнна,
Ценбоалларца цаха юкц.
Вокха тамаш ю цох ваха:
Ма цхо ба баьцоргIай ахаш.

Тамаш лай?
Ац! Из да — вахар!
Вахар!

ЦIенна лакъаргдоаца вахар!
Сигалар ца боаш хьона малх
ю
Со ва — вахар!
Со ва тIош тIа агIа гаьнаш,

Со ва асфальт тела буц,
Со ва вахар, чкъаь дигь
дайна
Са найсархой. Аз тхоаш дуиц.
ТIош хьалехьа, тIема хаиа
дьврааш,
Тхоаш, синошта човнаш хиина
дайра.

ТIемо дола доррег «дикааш»
дайна
Моцал, хьогал, хало, шелал
дайна,
Лаьтта харцо. оаа Iазап лийна,
БIал ца дусаш, къар ца луш
хьалхийна.
Тхоаш, аьга йаьшта меттел
Хоаш даьда бомбаш етташ.

Аз тхоаш дувц — тхоай бирса
берал.
Тхоа лоиоо гиьхоаш телар,
Тхо ца дойта тха даьй,
цоанин.

Шоаш бовр-моцал. Шоаш. Тхо
кхоана
Доаргдолча босса, тхоай бераш
Меццалар, шеккьалар хкераш.
Iоажал улгуэ йолаш дийнна,
Тхо хьалххийнал дийна!
Дуне — форд ба. Вахар —
кема!

Тха бе деллад цу кема ко.
Тхоай бе кхаьча кема дело
Хоаргдолаш доландаь тхо.

С. ХАКИЕВА фотосурт.

Хамзат ОСМИЕВ

ГIАНД

(ТIехьарча шерашка [illegible] Владимир Ильича Ленина [illegible] са [illegible] гIанд [illegible] Ленински Горкашка).

[illegible]
[illegible] гIанд [illegible],
[illegible] гIанд [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
ГIанд [illegible],
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible] гIанд [illegible],
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ХОЙ ШОАНА?

Европе оттара хьалха чай денад 1610 шера голландски путешественникашта. Европейски мехкех чаьх оттара хьалха «чаи бахкар» Росси хиннай.

1838 шера пачхьалкха Романов Михаила монгольски пачхьалкха Кучина совгIатах даьийтад. Цо шийн дотIапа эрсий пачхьалкха вазар фунт чай дайтад. Дукхьашка пачхьалкха а, боераш а кхераш хинная доашш доаца малар мала. Дале а чай мела баьнна москвичаш. Бакъда мелхашта меттел мийнна цар из. Дукхача наьха безам болаш, гIерданна малар делаш чай хилла ха лоархI — XIX бIаьшера.

1883 шера дукхьашка чай дере доаллаьа вай мехка. Бакъда Советски Iаьла оттача мара хьахилла Даьхен чаь йоакха промышленность.

• • •

[illegible] пачхьалкха Хорна доIо аьнна: цу гаьний гIа молхагIча хIанах хила ха; цаьогаш хилча цун гIа [illegible] кIеди аьнна хий мелча тоалуриа: дег цу гIайгIа, бала хула а чай мала: о йиш [illegible] хана цаб гIагIеэро ала а чай мала, цо дег тоеттаддаргда дегI [illegible].

САЛОIАЧА САХЬАТА

ДАВЛЕНИ ЛАКХЪЕННАЙ

— Ши новкъост [illegible]?

— Хьаволе, хала гIо вай?

— А, йиш яц. давлени «лакхъеннай».

— Ай. Фу даьа хьона, гипертоний хиннад хьона?

— А. общественностагахьара мелача наха йола давлени лакхъеннай ах аз-м.

УСТАГIА СЕН БЕХНЕ БА?

— Хозий хьона. — йоах сесаго шийн марага. — устагIа бе бона вай: кастта вай цхьаца дика тхьаь ц хьаь шу на доаллий.

— Ой, ва сесаг, бе сонна фуэ вай аз миска устагIа? Цун фу бехк ба?!

ЦАХЬЕННАЙ...

— Къонах, хье бехке ву. Iа хьай сесаг йолаше а [illegible] сег йоалаяц.

Хье бехке хиннах [illegible] вай Iа?

— Ду.

— ХIана даьа Iа из со [illegible]?

— Сай сесаг [illegible] [illegible].

«[illegible]» [illegible] тIара.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

Газет арадуав [illegible], [illegible], [illegible] денашка.

ТЕЛЕВИДЕНИ

4 ноябрь

9.30 — Передачий программа. 9.35 — Керданарам. 9.45 — Дешардоаца. «Китайгород». 10.15 — Шостакович. 6-гIа симфони. ДIалоех Ленинградски филармоне симфонически оркестро. Дирижер РСФСР-а заслуженни артист Темирканов. 10.45 — Дешардоаца. Ирокава. «Воробьевс книга [illegible]». Къонахберий казахский театра спектакль. 13.05 — Доккха дар а зIамига дар а кхоаара тIехьа. 2-гIа передача. 13.30 — Концерт. 14.55 — Передачий программа. 15.00 — «[illegible] Iуйре» яхача ансамбле концерт. Волгоградера передача. 15.30 — Восбола телевидени. «Ер а са юрт» яхача телевизионни художественни фильма премьера. Хьалхара серя. 17.00 — Передачий программа. 17.00 — Берашта дола фильм. 17.40 — НохчI-гIалгIайчу гIоала. Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 18.05 — Хоамаш, реклама. 18.10 — Кхетамца [illegible] хабарах йола беседаш. 18.40 — СССР-а халкъа артиста Нийсе хьалхие а долаш Азербайджански ССР-а халкъа артиста Магомаеви Азербайджански ССР-а пачхьалкхен симфонически оркестро дIаоела концерт. 19.45 — Балль. [illegible] «Форда таргIеш». Моссовета цIерагIа долча Московски академически театра спектакль. 21.00 — «Хоа». Информационни программа. 21.30 — Моссовета цIерагIдолча московски академически театра «Форда таргIеш» цхо спектакль дIахоттадар. 22.35 — Керданарам. Передачий программа.

5 ноябрь

9.40 — Передачий программа. 9.45 — Берашта бола Iуйранара гимнастика. 9.50 — Керданарам. 9.30 — Восбола телевидени. Дешардоаца. «Гургал [illegible] сахьат». 10.00 — «Пионерия» [illegible] программа. 10.30 — Восбола телевидени. «Музыкальни киоск». 11.00 — Берашта дола мультфильм. 11.15 — «Халкъий доттагIал» яха кинофестиваль. «Из са лаьтта да». 11.40 — «Къона дешархо». 12.30 — «Из са юрт ю» яхача телевизионни художественни фильма премьера. 2-гIа серя. 13.30 — «УхазцIехь». Iилман-популярни программа. 14.00 — Восбола телевидени. «Карусель». Телевизионни обозрени. 14.40 — «Юртара сахьат». 15.40 — «Поэзие Таллинни студио. 16.10 — Сийлен телевизионни Дошка. 16.30 — Документальни фильм. 16.45 — [illegible] денна, [illegible]! 17.30 — Восбола телевидени. Берашта мультфильмай программа. 18.00 — Октябре [illegible] (нохчий меттала). 18.40 — Восбола телевидени. Кинокъахьархой клуб. 19.10 — «Форда [illegible]» яха художественни фильм. 21.00 — «Хоа». Информационни программа. 21.30 — Восбола телевидени. «Кхойтта гIанд» яха телевизионни театра [illegible]. 22.40 — Восбола телевидени. Укх хьача а [illegible] дунен гIа. яха Iилман-популярни фильм. 23.00 — Керданарам. Передачий программа.

РАДИО

4 ноябрь

6.30 — Юртара вахар (гIалгIай меттала). 6.40 — Хоамаш. 6.55 — Хоаттам. 9.05 — Передачий программа. 9.35 — Революце иллеш (эрсий меттала). 9.45 — Къона тIехье (нохчий меттала). 10.00 — Художественни самодеятельноста доакъашхой виступлени (эрсий меттала). 10.00 — «Общественни [illegible]» радиожурнал (нохчий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала). 19.20 — Концерт (гIалгIай меттала). 13.15 — Даьхенах дола нохч-гIалгIай иллеш (нохчий меттала). 13.40 — «Салоiа минуташ» яха радиокомпозици (нохчий меттала.) 14.00 — Радиослушателий заказах дола концерт (гIалгIай меттала). 14.20 — Вай советски цхьа Даьха (эрсий меттала). 14.40 — «Пропагандисте» яха радиокорреспонденци (гIалгIай меттала). 15.15 — Массанахьа дика вай ба (эрсий меттала). 15.30 — Нохч-гIалгIай аьнгараш 50 шера дегIаяхкар» яхача [illegible] передача (эрсий меттала). 16.00 — Владимир Ильич Ленин вай мехкахь яха беседа (эрсий меттала). 16.15 — Октябре хьадхар. Назранера йола передача (гIалгIай меттала). 16.30 — «Школьни глобус» (эрсий меттала). 16.40 — [illegible] меттагIал [illegible] дола концерт (нохчий меттала).

5 ноябрь

7.10 — «Грозненский рабочий» газете обзор. 7.15 — «Ленинан некъ» газета обзор. 7.20 — Юртбоахама зоний [illegible] (эрсий меттала). 8.15 — Передачий программа. 8.25 — Шоана дукхаеза иллеш. 13.05 — Юрта боахама болхлошта йола передача (эрсий меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоалаш Грозне хулалуш моркхаш а йолаш, делкъел тIехьагIа догIа а делхаш, махкбузехьара мух а хьекхаш ха хила а Фегара температура республике гIолла 3—8, Грозне 4—6 градус йоахал йолаш хила а тарлу.

Кхоанен ломмен моркхаш а йолаш, юкъ-юкъе екха а мехаш, наг-наггахь догIа а делхаш, хьаьда лостам болаш гIаьххьача бордане мух а хьекхаш ха хила а Фегара температура 5 ноябре бийсанна 1 градус шелалгара 4 градус йоахалга кхоачаш, дийнахь — 3—8 градус йоахал йолаш, 6 ноябре бийсанна 0 градусагара 5 градус шелалга, дийнахь 0 градусагара 5 градус йоахалга кхоачаш хила а тарлу.

Метеостанци.

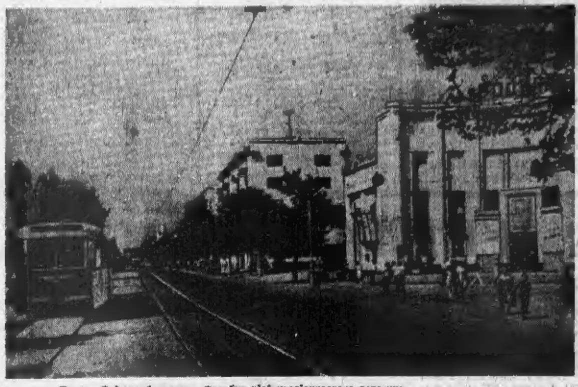

г. Грозни Сийлахь-боккхача Октябра цIей хьатIакховчача девошка. СУРТА ТIА: Ленина цIерагIча улицагIара «Родина» яха кинотеатр.

Т. Арсанова сурт.

КХОАНЕИ ЛОММЕИ ХУРГДА

5 ноябрь

С. М. Кирова цIерагIа парк. 17.00. Кинолекторий. «Сийлахь-боккхача Октябрьски социалистически революце 55 шу» яха доклад. 17.30. «Ленин вайца ва» яха кинофестиваль. 17.00. Музыкальни эстрада. Духовой оркестра концерт. Советски композиторий произведенеш. 10.00. сахьат даьлча дена 12.00. сахьат даллалцен 14.00. сахьат даьлча дена 17.00. сахьат даллалцен «Шера ба хьо. са Дай-мохк» яха радиоконцерт. 10.00 Болх беш хургья тайп-тайпара аттракционаш.

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 9.00. Сийлахь-боккхача Октябра хетаь кинофестиваль. 11.00. Берий утренник. 18.30. Библиотека «Октябро хьаккхаллараш» яха беседа. 19.00. «Йохаргйоаца Союз вIашагIъеллараш» яха тематически сайре. 20.00. Сийлахь-боккхача Октябра хетаь торжественни собрани.

Химикий культура Дворец. 10.00. Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 55 шу дизара хетаь берий утренник. 11.00. «Вежарий республика дезал» яха кинофестиваль. 18.00. Грозненски тамкомбината болхлой торжественни собрани. Собрани чаккхъьнилачул тIехьагIа — доккха концерт.

«Красный молот» завода культура ЦIа. 11.00. Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 55 шу дизара хетаь берий утренник. 12.00. Болх беш хургда «Космонавт» яха берий кинотеатр. 16.00. Литовски ССР-ах йола беседа.

Пролетарийта цIерагIа культура ЦIа. 10.00. «Сийлахь-боккха Октябрь» яха берий утренник. 12.00. Болх беш хургья «Орленок» яха берий кинотеатр. 12.00. Шахматий турнир.

6 ноябрь

С. М. Кирова цIерагIа парк. 17.00. Музыкальни эстрада. Духовой оркестра концерт. Советски композиторий произведенеш. 17.00. Кинолекторий. «Къаний доттагIал — вай вах» яха лекци. 17.30 «Ленин вайца ва» яха кинофестиваль. 15.00. Къайла театр. Симфонически оркестра концерт. 14.00. Массовкаш, ловзараш. 10.00. сахьат даьлча дена 12.00. сахьат даллалцен 14.00. сахьат даьлча дена 17.00. сахьат даллалцен «Советски композиторий иллеш» яха радиоконцерт.

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 9.00. Сийлахь-боккхача Октябра хетаь кинофестиваль. 18.00. «Доаззал дехьара хоамаш» яха лекци. 19.00. Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 55 шу дизара хетаь торжественни сайре. 11.00. Октябре 55 шу дизара хетаь берий утренник.

Химикий культура Дворец. 10.00. «Пролетарски революце буревестникаш» яха берий утренник. 12.00. Берий суртий конкурс. 16.00. «Вежарий республикай дезал» яха кинофестиваль. 20.00. «Прометей» яха кагирхой клуб. Халхарий сайре.

«Красный молот» завода культура ЦIа. 17.30. Машинашгъерий эстрадни ансамбла концерт.

Пролетарийта цIерагIа культура ЦIа. 17.00. «Сийлахь-боккха Октябрь» яха багахдуаца журнал. 18.00. Сийлахь - йоккхача Октябрьски революце 55 шу дизара хетаь торжественни сайре. Художественни самодеятельноста концерт.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: 364051 г. Грозный-51, Ленина улица, 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-66; редактора зам. — 3-38-11; жаьпчаьне секретаре — 3-34-38; партийни бахаран культурни отделай — 3-61-40; промышленноста отдела — 3-43-39; юрта боахама отдела — 3-42-29; письмай отделан бухгалтерий — 2-00-71.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революци проспект 7/34.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: 364051, г. Грозный, ул. Ленина 11, (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-66; зам. редактора—3-38-11; ответственного секретаря—3-34-38; отделов партийной жизни культуры — 3-61-40; отдела промышленности — 3-43-39; отдела сельского хозяйства — 3-42-29; отдела писем и бухгалтерии — 2-00-71.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/34

С00034. Заказ № 9631.